

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та
інфраструктури
Кафедра економічної експертизи та землепорядкування

КРАВЕЦЬ Віктор Васильович

**Інноваційне відтворення основних засобів на підприємствах // Innovative
revitalization of fixed assets in the enterprises**

спеціальність 051 – Економіка
освітньо-професійна програма – Експертна оцінка землі та нерухомого майна

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ЕОЗм-21
В.В. Кравець

Науковий керівник:
д.е.н., професор Б.О. Язлюк

Кваліфікаційну роботу допущено
до захисту:

«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ Б.О. Язлюк

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

ЗМІСТ

Вступ	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	 6
1.1. Теоретичні засади інноваційного відтворення основних засобів на підприємстві	6
1.2. Амортизаційний процес з позицій довготривалого циклу праці	18
Висновки до розділу 1.	31
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ І МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНИХ ВІДРАХУВАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	 32
2.1. Аналіз сучасного стану відтворювального процесу на підприємствах	32
2.2. Економічне моделювання відтворювального та інвестиційного процесів основних засобів підприємства	43
Висновки до розділу 2.	55
 РОЗДІЛ 3. ПОКРАЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	 56
Висновки до розділу 3.	68
 Висновки	 69
 Список використаних джерел	 71

ВСТУП

Актуальність теми. Економічний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від стану основних засобів, який спостерігається на підприємствах. Це зумовлено тим, що застосування сучасної інноваційної техніки і технології сприяє досягненню ними конкурентних переваг на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Однак існує ще одна проблема, яка є актуальною для умов, які склались в Україні, але не набула належного економічного дослідження – це стосується стану підприємств, на яких спостерігається значна зношеність основних засобів, оскільки вони експлуатуються тривалий період, а кошти, які мають передбачатись на їх оновлення, внаслідок інфляції і неправильних методів розрахунку амортизаційних відрахувань й інших, фактично з них вилучені. А це може привести до практичної зупинки відтворювального процесу на окремих підприємствах. Тому треба вживати комплексних заходів зі створення сучасних інноваційних підприємств, але й підтримки й оновлення старих існуючих, оскільки вони створюють робочі місця і часто відіграють важливу роль для розвитку окремих регіонів.

Проблеми планування відтворення основних засобів підприємств, обґрунтування доцільності застосування різних методів розрахунку амортизаційних відрахувань, створення умов для їх інноваційного відтворення привертали підвищену увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, таких, як О. Амоша, І. Бланк, О. Бойко, В. Вишневський, В. Гєєць, В. Гриньова, Б. Кругляк, Я. Крупка, А. Покотілов, Є. Сич, теоретичні методи розрахунку амортизаційних відрахувань Я. Вітвицький, Л. Городянська, Т. Загорська, В. Козик, П. Орлов і С. Орлов, І. Скворцов, Л. Солодовник, Ю. Стадницький; А. Фукс; , О. Петухова, О. Богма амортизація в системі інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств – І. Алексєєв, С. Вовканич, О. Кузьмін, Й. Петрович, В.Г. Федоренко, В.М. Хобта, Н.І. Чухрай та інші.

Незважаючи на вагомий внесок, який зробили вказані вчені, існує певне коло питань, що потребує подальшого дослідження. Найбільш актуальною і

водночас найменш дослідженою є проблема комплексного розгляду відтворювального процесу на підприємстві й розрахунку та моделюванні його основних складових - інвестиційного та амортизаційного, а також створення умов для подальшої експлуатації існуючих підприємств, шляхом перетворення їх на «народні підприємства».

Метою дослідження є розроблення теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо інноваційного відтворення основних засобів на підприємствах.

Для досягнення визначеної мети у роботі поставлено такі основні **завдання**:

- розвинути та доповнити основні види й форми відтворення основних засобів і розкрити сутність «інноваційного відтворення»;
- удосконалити метод розрахунку показників відтворення основних засобів підприємства шляхом застосування елементів довготривалого циклу уречевленої праці;
- покращити методи економічного моделювання функцій інвестиційного циклу та амортизаційних відрахувань з метою усунення можливих втрат амортизаційних коштів;
- обґрунтувати доцільність створення нових форм колективної власності у вигляді «народних підприємств»;
- розробити метод економічного моделювання і розрахунку показників інноваційного відтворення основних засобів підприємства, який би створював умови для його переходу до другого (продовженого) періоду експлуатації у вигляді «народного підприємства».

Об'єкт дослідження - процес відтворення основних засобів на підприємстві.

Предмет дослідження - інноваційне відтворення основних засобів на машинобудівних підприємствах.

Наукова новизна одержаних результатів. У кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретичні положення та отримано наукові результати, які дають

змогу планувати відтворення основних засобів машинобудівного підприємства у довготерміновому періоді на засадах використання інноваційних підходів до моделювання функцій інвестиційного циклу та амортизаційних відрахувань.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у відокремленні двох принципово різних видів відтворення основних засобів - поточне і критичне (граничне), що дає змогу визначити періодичну заміну основних засобів та методу розрахунку періоду експлуатації всіх основних засобів. Впровадження методики дає можливість покращити фінансовий стан і підвищити конкурентоспроможність підприємства на сучасному ринку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Теоретичні засади інноваційного відтворення основних засобів на підприємстві

В сучасній економічній літературі значна увага приділяється інноваційному розвитку підприємств і відтворенню їх основних засобів [22, 25, 109]. Ці два елемента розвитку діяльності підприємства важливі передусім тому, що вони створюють умови для підтримання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Проте відповідним недоліком такого традиційного підходу до дослідження цих процесів є, на нашу думку, те, що вони розглядаються відокремлено – інноваційний процес, як ефективність розвитку діяльності підприємства, а відтворювальний процес, як формування амортизаційної політики на підприємстві.

Без сумніву, на відповідному етапі виконання економічних досліджень такий відокремлений розгляд цих складних процесів треба здійснювати, оскільки це дає змогу врахувати всі їх специфічні умови, які можуть бути викликані як зовнішніми чинниками (наявним зовнішнім ринковим середовищем,

інноваційним станом розвитку підприємств конкретної галузі тощо), так і внутрішніми (технологічною специфікою підприємств окремих галузей, існуючим станом їх основних засобів тощо).

Однак після виконання таких відокремлених досліджень, на нашу думку, треба переходити до здійснення комплексних досліджень цих двох важливих елементів розвитку діяльності підприємства – інноваційного та відтворювального процесів. Створення такого узагальненого методу дослідження дає змогу комплексно розглядати діяльність підприємства без штучного відокремлення його окремих функцій (хоча вони є досить важливими). Це значною мірою відповідає виконанню будь-якого наукового дослідження: спочатку здійснення «аналізу» - відокремленого розгляду складових елементів

дослідження, а потім «синтезу» - об'єднаного комплексного дослідження розглянутого явища чи процесу.

Логіка виконання такого дослідження очевидна і не викликає будь-яких заперечень. Але вся складність полягає в тому, що реалізувати на практиці такий комплексний підхід у більшості випадків є надзвичайно важко. Це зумовлюється тим, що різнопланові процеси треба розглядати комплексно. А така комплексність здебільшого зумовлює те, що виникає потреба переглядати значну кількість базових положень і показників, які застосовуються в цих відокремлених економічних явищах чи процесах.

Це значною мірою стосується й «інноваційного відтворення» основних засобів підприємств. «Інноваційний розвиток» - це погляд в майбутнє, а «відтворення основних засобів» - це значною мірою погляд в минуле, оскільки відтворюється фактично існуючий стан підприємства. Все це безумовно впливатиме на створення методу дослідження «інноваційного відтворення основних засобів підприємства», яке має комплексно розглядати ці два підходи в єдиній економічній моделі розвитку підприємства.

В сучасній економічній літературі багато приділяється уваги інноваційному розвитку діяльності підприємств [1, 2, 23, 73 85, 110, 111, 126, 127, 157]. І така тенденція економічного пошуку є очевидною і правильною, оскільки вирішує найбільш актуальне питання діяльності більшості підприємств - підвищення їхньої конкурентоспроможності на сучасному глобалізованому ринку.

Теоретичні та прикладні аспекта інноваційного розвитку підприємств описано в працях таких науковців: А. Амоші, В. Александрової, Н. Бекера, В. Бернса, І. Бланка, М. Боджа, О. Богма, С Валдайцева, А. Віна, В. Геєця, А. Гойка, В. Герасимчука, В. Голікова, С Гріна, Л. Гохберга, С Ільєнкова, Г. Калитича, А. Казанцева, В. Ковальова, М. Крупки, О. Кузьміна, А. Кузнєцової, Л. Лазерника, А. Омельченка, А. Пересади, И. Петровича, О. Петухова, П. Рогожина, І. Скворцова, Н. Чухрай, С. Ягудіна та інших провідних вітчизняних і закордонних економістів.

Проте, незважаючи на значну кількість публікацій на цю тему, існують відповідні недоліки, які притаманні цим дослідженням. Головною з них є те, що різні автори вкладають різний зміст в поняття «інноваційний розвиток» при дослідженні діяльності підприємств [43, 44, 49, 55 64 75,76]. Тому, на нашу думку, треба передусім розкрити, який зміст треба вкладати в поняття «інновація», коли воно розглядається з позицій менеджменту, економіки і маркетингу; які існують види відтворення основних засобів і що треба розуміти під «інноваційним відтворенням» тощо.

Термін «інновація» використовується в економіці вже давно. Одним із перших цей термін започаткував австрійський економіст Й. Шумпетер, який ще у 1913 році в праці «Теорія економічного розвитку» так сформулював розуміння цього поняття [161, с 158-159]:

- виготовлення нового товару (товару, з яким не знайомий споживач, або товару нового виду);
- впровадження нового, тобто практично невідомого для даної галузі промисловості, методу (способу) виробництва, в основі якого не обов'язково лежить нове наукове відкриття і яке може також полягати у новому способі комерційного використання відповідного товару;
- відкриття нового ринку, на якому цю галузь промисловості цієї країни не було представлено;
- завоювання нового джерела сировини та напівфабрикатів;
- впровадження нової організаційної структури в будь-якій галузі.

До широкого трактування «інновації» ми також відносимо підходи, які сформулювали такі відомі теоретики менеджменту як П. Друкер, М. Портер та інші.

П. Друкер інновацію розглядав як «особливий засіб підприємців, за допомогою якого вони досліджують зміни, що мають місце в економіці та суспільстві, з метою використання їх у бізнесі чи в різних сферах обслуговування [164]. Тобто інновація за Друкером це лише засіб, під яким він розуміє творчу роботу чи «геніальність» інноваторів, що намагаються задовольнити будь-які

економічні потреби [53, с.41].

Інновація за М. Портером, яку він розглядав з позицій конкуренції, інтерпретується як результат незвичних зусиль, який дозволяє підприємству досягти такого рівня переваг, коли воно в змозі його підтримати лише за допомогою впровадження постійних вдосконалень [114, с.217].

До розширеного трактування «інновації» схиляється й угорський економіст Б. Санто. Інновацію він визначає як «суспільний, технічний чи економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, і у випадку, якщо вона орієнтується на економічну вигоду, на прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід» [123, с.86]. Подібне розглядає це поняття і Б. Твісс, який під інновацію розуміє процес, у якому винахід або ідея набувають економічного змісту [139].

Дещо подібно трактують «інновацію» і провідні російські економісти П.Н. Завлін, К.О. Казанцев, Р.А. Фатхутдинов. Вони розглядають інновацію як кінцевий результат творчого процесу чи впровадження нововведень, в результаті якого можна отримувати економічний, соціальний, екологічний чи інші види ефекту [60, 67, 147].

Проте, на відміну до вище наведеного розуміння терміну «інновація» з позицій «широкого підходу», більшість сучасних економістів стоять на позиціях «вузького підходу» [52, 65, 77, 87, 92]. Вони обмежують рамки застосування цього терміну до науково-технічних і технологічних питань. При цьому, згідно з однією точкою зору, інновація – це процес застосування нових технологій і виробів; згідно з іншою – отриманий результат у вигляді нових методів управління, виготовлення нової продукції, технологічних процесів. [126, с 31 -32].

Сутність «вузького підходу» до розуміння поняття «інновація», на нашу думку, утворюється тому, що більшість науковців надто буквально розуміють тлумачення цього терміну з інших мов [74, 81, 91, 98, 101, 103, 121, 125,130].

Так, наприклад, в перекладі з латинської слово «*innovatio*» означає «оновлення» чи «зміну». А в перекладу з англійської інновація може виступати як: 1) інновація, нововведення, раціоналізаторська пропозиція, тобто зміна технології, організації виробництва або самого продукту, яке здійснюється з метою досягнення більш високої ефективності або створення нової цінності; 2) інновація, як процес здійснення новацій [164].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «інновація» трактується у наступних значеннях: 1) нововведення; 2) комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологи, винаходів і таке інше [33, с.506].

Подібно до цього це поняття розглядають і в більшості сучасної економічної літературі: «Інновація - це процес, у ході якого винахід чи відкриття доводиться до стадії практичного застосування і починає давати економічний ефект, новий поштовх науково-технічних знань, що забезпечують ринковий успіх» [157]. Позитивним у цьому визначенні є те, що звертається увага на кінцеву мету цього заходу - отримання економічного ефекту і забезпечення ринкового успіху.

У вузькому розумінні інноваційний розвиток Н.І. Чухрай ототожнює з «інноваційним процесом» [157, с 15]. А щодо останнього, то вона стверджує, що підхід до визначення поняття «інноваційний процес» через виділення окремих його стадій залишається найпоширенішим. У цьому контексті інноваційний процес нею визначається через сукупність трьох стадій [157, с 15]:

- від дослідження до першого виробничого дослідження ;
- від першого освоєння до розгортання випуску;
- від виробництва нововведення до його використання кінцевими споживачами.

Базовим елементом інноваційного процесу вона вважає «життєвий цикл

системи», який трактується як час від моменту обґрунтування необхідності її створення до моменту, коли подальша її експлуатація недоцільна [157, с. 232]. Життєвий цикл товару є складовою частиною життєвого циклу системи. Досліджуючи інноваційний маркетинг в інноваційному процесі, Н. Чухрай і Р. Патора так деталізували цей цикл (рис. 1.1) [157, с. 124]

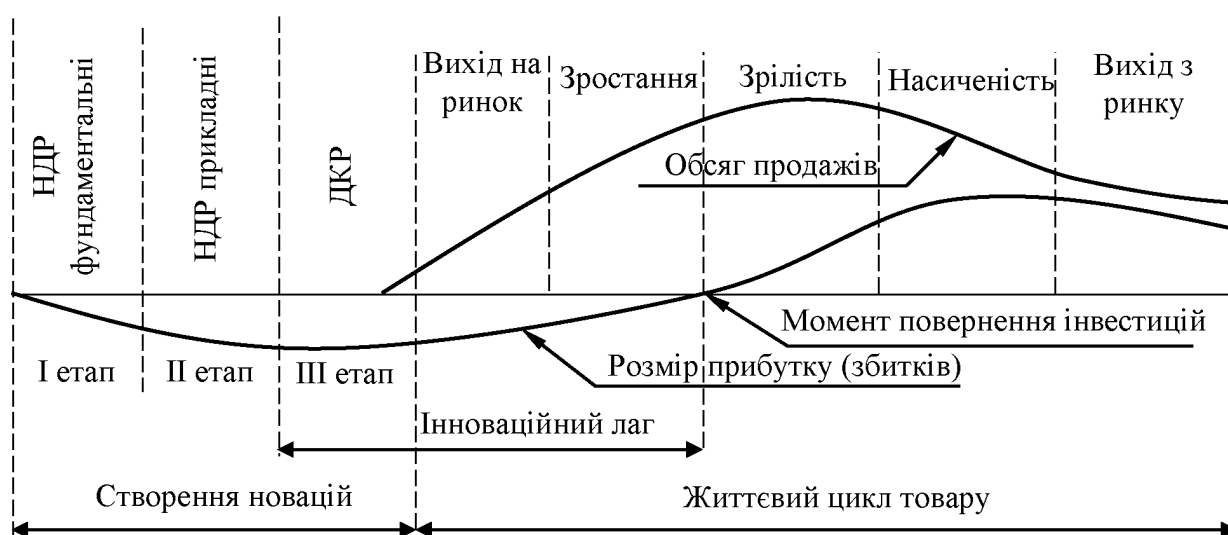

Рис. 1.1. Місце життєвого циклу товару в інноваційному процесі.

Відповідним недоліком є й те, що тепер «інновацію» та «інноваційну діяльність» загалом розглядають, на нашу думку, виключно з позицій менеджменту, в якій ми виділяємо три основних складових елементів: науково-технічну, організаційно-технологічну і інформаційно-управлінську (рис. 1.2).

Вважається, що ці складові об'єктивно характеризують основні види інноваційної діяльності, які виникають на підприємстві. Значною мірою це дійсно так. Однак при цьому не враховується те, що підприємство це складне соціальне техніко-економічне утворення, на якому функціонують самі різні потоки – матеріально-технічні, інформаційні, людські, грошово-вартісні та інші. Тому охарактеризувати таке складне економічне явище як «інновація», виходячи виключно з одної будь-якої позиції, коли вона навіть найважливіша, на нашу думку, недоречно, оскільки це звужує сприйняття об'єктивної реальності.

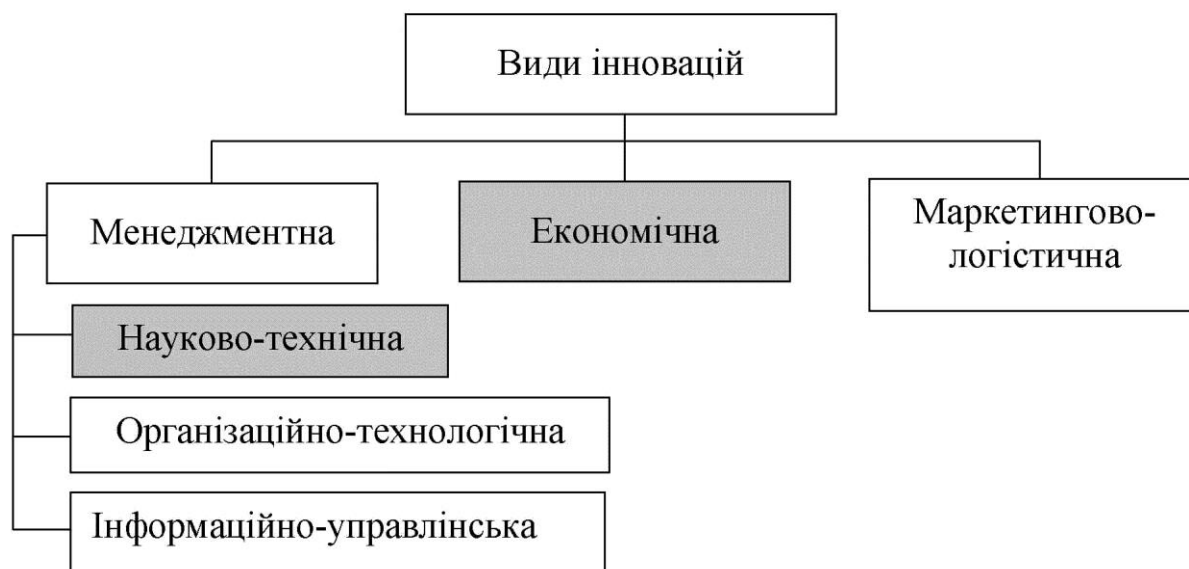

Рис. 1.2. Види інновацій з позицій менеджера, економіста і маркетинголога.

Тому ми пропонуємо «інновацію» розглядати з трьох позицій - менеджменту, економіки і маркетингу [8, с. 12].

Інновація з позицій менеджменту є класичним видом інновацій. Вона стосується головним чином таких аспектів: виготовленої продукції (що виробляти?), технології та організації виробництва (як виробляти?), управління підприємством (як керувати?).

Економічна інновація - це впровадження будь-якого заходу на підприємстві, внаслідок якого отримуватимуть надприбуток (економічний прибуток). Тобто ця інновація спрямована на підвищення ефективності діяльності підприємства. Не всяка інновація з позицій «менеджменту» або «маркетингу» може бути «економічною інновацією» і навпаки.

Маркетингово-логістична інновація - це застосування маркетингових і логістичних заходів (випуск модної продукції, застосування модних брендів, специфічних рекламних засобів, нових схем постачання матеріалів тощо) для вирішення поточних і стратегічних завдань. Ці інноваційні заходи спрямовуються передусім на зовнішні чинники - розширення ринків збуту, конкурентну боротьбу, пошук нових постачальників або оптимальних схем постачання сировини, напівфабрикатів тощо.

Можна навести такий приклад: у п'ятидесятих роках минулого століття

випуск кольорових телевізорів в США був збитковим протягом десятка років. Тобто це була інновація з позицій менеджменту, оскільки протягом цього періоду шліфувалась технологія їх виготовлення. Однак з позицій економіки це не є інноваційний проект, оскільки він збитковий. В «економічну інновацію» він перетворився значно пізніше – тільки тоді, коли їх випуск почав давати економічний прибуток (надприбуток).

Можна зробити такий попередній висновок:

по-перше, не всяка інновація з позицій менеджменту або маркетингу може бути економічною інновацією і навпаки;

по-друге, між інноваціями з позицій менеджменту або маркетингу здебільшого існує значний лаг запізнення, який негативно впливає на ефективність розглянутого процесу.

Останнє зауваження є надзвичайно важливе для теперішнього стану українських підприємств. Це зумовлено тим, що на них відсутні вільні кошти, які потрібні для тривалого освоєння інноваційних проектів. Тому може скластись така ситуація, що навіть надзвичайно перспективний інноваційний проект (з позицій менеджменту або маркетингу), але який потребує тривалого періоду освоєння, може привести до банкрутства підприємства. І, навпаки, запропонував відремонтувати існуючі основні засоби, а не купувати нові (цей захід ніяк не можна розглядати з позицій менеджменту як інноваційний) можна на підприємстві отримати економічний прибуток (надприбуток), який можна розглядати як економічну інновацію.

Сформулював основні підходи до розкриття сутності інновацій, які розглядають це економічне поняття з різних позицій – менеджменту, економіки і маркетингу (логістики), можна приступати до дослідження процесу відтворення основних засобів і до його найскладнішої форми – «інноваційного відтворення».

Класичними видами відтворення є: просте і розширене, яке стосується балансової (первісної) вартості основних засобів (рис. 1.3). Ці два види відтворення є найбільш дослідженими в економічній літературі.

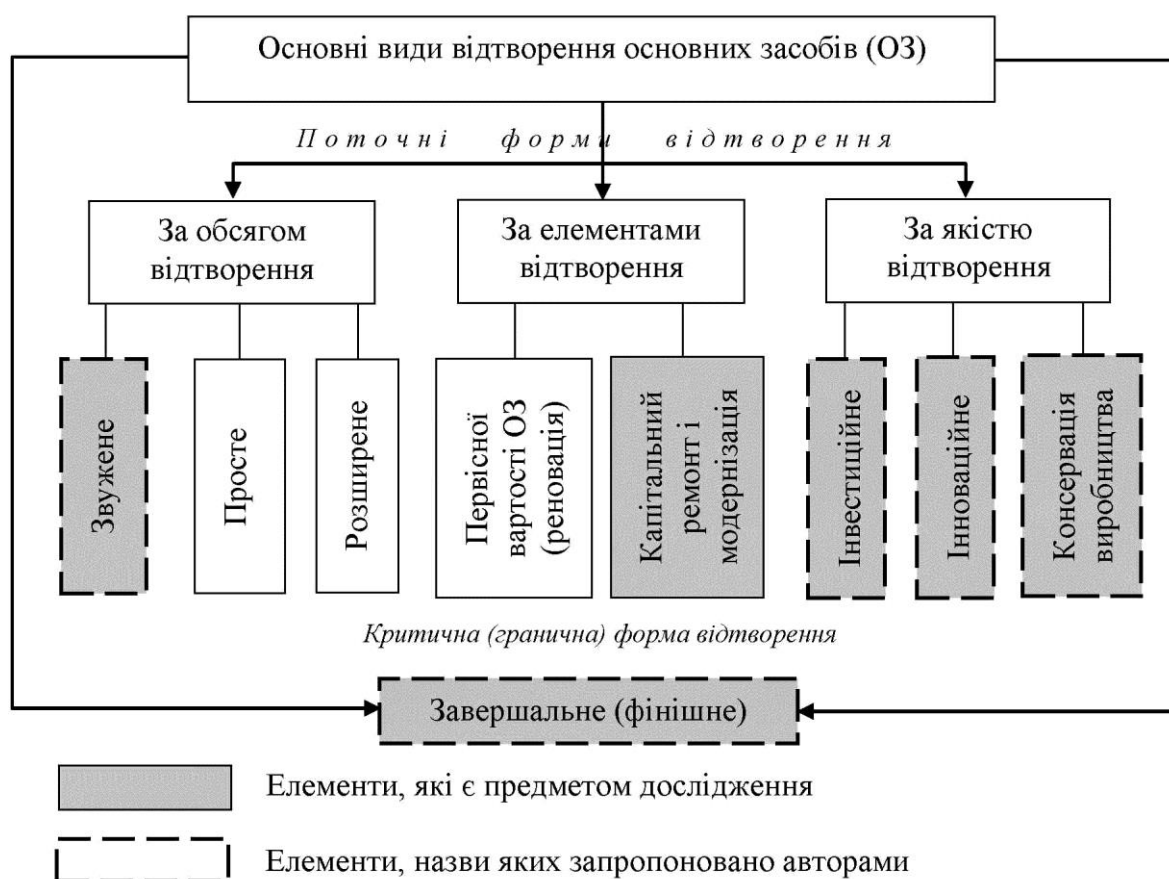

Рис. 1.3. Основні види і форми відтворення основних засобів.

Примітка: власна розробка [11, с. 192] «Звужене відтворення» – це, на нашу думку, новий вид відтворення основних засобів, на який в економічній літературі чомусь не звертають увагу [4, с. 19]. А для умов України цей вид відтворення має важливе значення. Це зумовлено тим, що в радянський період було збудовано багато великих промислових підприємств. Для умов Радянського Союзу, в склад якого входило шістнадцять окремих республік (держав), діяльність таких підприємств була ефективною, оскільки їх потужність відповідала тодішньому попиту. Однак після розвалу Радянського Союзу і втрати багатьох економічних зав'язків діяльність цих підприємств значною мірою була майже зупинена. Причиною цього є те, що, з одного боку, було порушено постачання окремих матеріалів, деталей і комплектуючих виробів, які здебільшого виготовлялись на спеціалізованих підприємствах, що знаходились в різних республіках, а з другого, значно скоротився попит, оскільки в різних республіках, які стали окремими державами, почали користуватись більш конкурентноспроможною продукцією, яку виготовляли в економічно розвинених країнах.

Економісти і менеджери, які працювали в реальному секторі економіки, до такого розвитку подій були не готові. В економічній теорії також не існувало чітких відповідей, що треба робити, щоб вийти з цієї кризової ситуації з найменшими затратами [141, 142]. Все це призвело до того, що значна кількість потужних підприємств тепер практично втрачена. А, на нашу думку, одним із методів вирішення цієї проблеми є застосування «звуженого відтворення основних засобів (ОЗ)».

Звужене відтворення ОЗ - це такий вид відтворення, коли кількість і вартість ОЗ підприємства поступово зменшується (зайві ОЗ реалізуються, передаються в оренду, лізинг тощо) [11, с. 193].

Цей вид відтворення доцільно застосовувати у таких основних випадках:

- довготермінове зменшення попиту через будь-які екзогенні чинники (політичні, екологічні тощо);
- моральне старіння виготовленої продукції або перехід у завершальну стадію життєвого циклу її виготовлення.

Таке звужене відтворення ОЗ доцільно проводити разом із такими іншими економічними заходами: диверсифікацією виробництва; активною маркетинговою) політикою з просування виготовленої продукції на нові ринки збуту; застосування кооперування, комбінування або спеціалізації, виходячи з нових можливостей виготовлення продукції і умов попиту. Реалізувати ці заходи в практичній діяльності є складним завданням. Але як свідчать факти і виконані нами дослідження, в результаті їх впровадження більшість підприємств із збиткових перетворюються на прибуткові.

«Капітальний ремонт і модернізація» основних засобів у радянський період розглядався як «відтворювальний процес». Внаслідок цього існувало два види амортизаційних відрахувань і їх норм: перший – на реновацію, тобто на відтворення первісної вартості ОЗ, і другий – на капремонт та модернізацію цих ОЗ [139]. Тепер існує тільки один вид амортизаційних відрахувань і їх норм – на відтворення первісної вартості ОЗ (на реновацію), а капремонт і модернізацію розглядають як складовий елемент «поточної (операційної) діяльності» [20, 83,

106, 112] .

Такий підхід, на нашу думку, має право на існування, оскільки він застосовується у більшості економічно розвинених країн. Однак головним його недоліком є те, що таке фактичне вилучення капремонту і модернізації як виду відтворювального процесу призвело до того, що на реальних підприємствах виконанням таких робіт практично не займаються, а спеціалізованих підприємств, які виконували такі роботи в колишньому Радянському Союзі, практично вже немає.

Актуальність цього виду відтворення в Україні пояснюється тим, що на більшості підприємств різних галузей і різної форми власності майже не існує вільних коштів, які б можна було спрямовувати на відтворення ОЗ [116]. Існує багато причин, які пояснюють цей факт. Але найголовніші, на нашу думку, є такі: внутрішньодержавні – неправильна політика більшості банків стосовно вітчизняних підприємств, що проявляється у надзвичайно великій вартості кредитних коштів; зовнішня – це перманентно повторювальні кризові явища, які викликають інфляційні процеси, а відповідно й знецінення накопичених коштів для здійснення відтворювального процесу. Поєднання цих двох чинників призвело до того, що відтворювальний процес на більшості українських підприємств практично зупинився. Внаслідок цього виникає питання – як його можна відновити?

Якщо це явище розглядати в історичному плані, то можна встановити, що започаткування цього виду відтворення ОЗ на радянських підприємствах було викликано тим, що на більшості з них також були відсутні кошти на здійснення відтворювального процесу. Хоча причини їх відсутності були зовсім інші – більшість коштів спрямовувались на відбудову підприємств, зруйнованих під час вітчизняної війни. А капремонт і модернізація потребують значно менше коштів для відновлення виробничого процесу. Це основна перевага цього виду відтворення [11, с. 193].

В економічно розвинених країнах цей вид відтворення не використовують тому, що в них завжди існує запас вільних коштів (власних або запозичених), які

можна спрямовувати на відтворення ОЗ і процесу виробництва. Проте і в цих країнах в окремі історичні періоди також спостерігалось відсутність коштів, які б можна було спрямовувати на відтворення ОЗ. В Германії цю проблему – після Другої світової війни – вирішили головним чином за рахунок застосування лізингу. Однак специфікою України є й те, що цей вид діяльності, який є найменш ризиковим у більшості країн світу, перетворюється у ризиковий, а в багатьох випадках і дорогий (із-за значних лізингових відсотків) для вітчизняних підприємств.

Тому одним із методів вирішення цієї проблеми (відсутності вільних коштів для здійснення відтворювального процесу), на нашу думку, є використання капремонту і модернізації. Однак реалізувати цей процес на реальних підприємствах не так просто. Для цього треба попередньо виконати такі етапи, які б сприяли такому впровадженню. До основних ми відносимо такі: розробка методики для теоретичного обґрунтування і перевірки ефективності цих видів робіт; створення механізму і сприятливих умов для виконання цих робіт – податкові пільги, створення спеціалізованих підприємств тощо.

За якістю відтворення основних засобів ми поділяємо на «інвестиційне» та «інноваційне». Перше – це відтворення існуючого стану основних засобів, а друге – це коли відтворенні основні засоби (здебільшого у вигляді розширеного відтворення) якісно змінюють існуючий стан функціонування підприємства - покращують всі або окремі види його діяльності [16, с. 153].

В запропонованій кваліфікаційній роботі особлива увага приділятиметься «інноваційному відтворенню» основних засобів, коли інновація розглядається як економічна. Тобто наслідком такого відтворення має спостерігатись утворення економічного прибутку (надприбутку).

Розглянуті вище види відтворення основних засобів відносяться нами до «поточних форм відтворення» (як показано на рис. 1.3). Це фактично існуючі види відтворення, до яких вносяться окремі уточнюючі елементи - «звужене відтворення», «інноваційне» тощо. Проте нами пропонується форма відтворення, яка в економічній літературі практично не досліджена - це

«критична (гранична) форма відтворення», якій відповідає «завершальна (фінішна)» форма функціонування основних засобів. Цій формі в найбільшій мірі відноситься такий вид відтворення, який ми назвали «консервація виробництва» [11, с. 194].

Виникає логічне питання, а навіщо збільшувати види відтворення, оскільки їх і так є досить багато? Тому без надання чіткої відповіді на нього здійснювати будь-яке розширення базових видів відтворення, на нашу думку, здійснювати недоцільно.

1.2. Амортизаційний процес з позицій довготривалого циклу праці

Відповідним недоліком більшості досліджень, у яких виконуються пропозиції щодо застосування того чи іншого методу розрахунку амортизаційних відрахувань, є те, що в них навіть не робиться спроба спочатку розглянути теоретичну модель, в якій показати основну сутність процесів, які при цьому відбуваються, а вже потім пропонувати той чи інший метод розрахунку амортизації який має враховувати специфіку внутрішнього і зовнішнього середовища, що склався на ринку і підприємстві.

Тому публікація [127], у якій здійснюється спроба розкриття сутності процесів, що відбуваються під час праці, значно відрізняється від більшості подібних, у яких досліджується амортизаційний процес. Головні відмінності запропонованого в ній підходу складаються із таких елементів:

- жива і уречевлена праця розглядаються як подібні соціально-економічні явища, оскільки більшість видів виконання робіт можна здійснювати як вручну, так і механізовано;
- основною причиною можливості виконання будь-якої роботи є наявність «енергоінформаційного потенціалу», який визначається «функцією життєвого циклу праці»;
- базовим принципом, на підставі якого пропонується визначати кількість створеної вартості, є «принцип збереження економічної енергії» - створена вартість відповідає спожитій праці (спожитому енергоінформаційному

потенціалу);

- існує два види циклу праці: короткотривалий і довготривалий - перший здійснюється безпосередньо на виконання роботи, а другий цикл (довготривалий) на підтримку функціонування короткотривалого.

Треба також відмітити, що всі ці концептуальні положення не виникли на «пустому місці». Практично всі вони в тій чи іншій формі досліджувались багатьма економістами протягом тривалого періоду [19, 26]. «Трудова теорія вартості» - це фактично перша спроба реалізації такого енергетичного підходу до створення теорії вартості. Її головним недоліком було те, що вона примітивно розглядала процес праці - фактично як виконання фізичної роботи. Внаслідок цього всю створену «додану вартість» відносили виключно до праці робітників, а всіх інших учасників цього процесу - інженерно-технічний персонал, допоміжний персонал і основні засоби загалом - до створення цієї вартості не відносили. Вони стверджували, що в процесі виробництва основні засоби (уречевлена праця) просто переносять свою вартість на виготовлену продукцію у вигляді амортизаційних відрахувань (подібно до вартості матеріалів) [40, 45].

Хоча це традиційне трактування трудової вартості також не цілком коректне, оскільки в третьому томі «Капіталу», який Ф. Енгельс видав на підставі рукописів К. Маркса, стверджується, що в створенні «прибутку», який розглядався ними як перетворена форма доданої вартості, приймають участь всі учасники виробничого процесу - працівники і основні засоби (так зване протиріччя між першим і третім томом «Капіталу», яке в радянський період замовчувалось, а класики трудової вартості його до кінця так і не вирішили).

Як антипод до трудової вартості виник напрямок, у якому основна увага приділялась корисності товару. Її представники вважали, що корисність визначає цінність (вартість) товару, а не кількість затраченої праці. Відповідним недоліком цього підходу було те, що цю цінність кожна людина визначає суб'єктивно. Тобто цей підхід започаткував суб'єктивістський напрям в економічних дослідженнях. Однак позитивним в цьому підході є те, що він дає можливість розвивати теорію попиту.

На початку ХХ століття утворився теоретичний напрямок економічних досліджень, який зробив спробу об'єднати ці дві теорії. Так, наприклад, В.К. Дмитрієв спробував об'єднати трудову теорію Д. Рікардо і теорію конкуренції (граничної корисності) О. Курно. Інший вчений, який займався таким об'єднанням, був І.І. Туган-Барановський. Нажаль, цей перспективний напрямок економічних досліджень тепер практично забутий.

Після революції окремі вчені, які бачили вади марксизму, започаткували напрямок «фізичної економії». Інша причина створення цього напрямку пов'язана з виникненням «енергетизму» як нової філософської течії, представники якої (Мах, Оствальд та ін.) прагнули замінити філософське поняття «матерія» поняттям «енергія» [127, с 16].

Одним із перших про доцільність енергетичного підходу до вивчення економічних явищ говорив М.І. Бухарін (публікації 1913-1918 років). Проте у нього це розглянуто як можливість. М.М. Базаров (у публікаціях 1924-1926 років) першим спробував реалізувати цю можливість. Внаслідок цього ним отримані досить цікаві дані про тенденцію розвитку народного господарства країни на перспективу [127, с. 16 - 17]. На підставі запропонованих моделей, які були подібні до моделей розвитку фізичних явищ, він зробив висновок про неможливість проведення індустріалізації з такими темпами, які запропонував І. Сталін.

Однак цей підхід мав також багато недоліків. Серед найголовніших було те, що ці науковці «механістично ототожнювали економічні процеси з фізичними» [127, с. 17]. Іншим недоліком цього напрямку було те, що у виконаних ними дослідженнях не використовувалось поняття «інформація».

Із середини ХХ століття поняття «інформація» все частіше почало застосовуватись в економічних дослідженнях [69, 71]. Значний внесок у розвиток енергоінформаційного підходу до трудової теорії вартості зробив академік В.А. Трапезніков (публікації 1980-1988 років) [143]. Ним вперше

досліджено інформаційні складові елементи праці, що дало можливість простежити розвиток науково-технічного процесу в різних галузях Радянського Союзу. Внаслідок цього ним були отримані результати, які суперечили загальноприйнятим пропагандистським лозунгам. Тому діяльність дослідної групи, яка виконувала ці дослідження, було припинено [127, с 17].

Тепер у відомому Московському інституті «Фізики», який в радянський період займався виключно фундаментальними природничими і прикладними технічними проблемами фізики, започатковано факультет економіки, завданням якого є підготовка економістів, що досконало володіють математикою і природничими методами дослідження для застосування їх в економічну практику.

Все це свідчить про те, що в економічні дослідження все більше проникають методи, які були характерними виключно для природничих і технічних наук. Але, на нашу думку, це проникнення має відбуватись не механістично і формально, а з повним теоретичним обґрунтуванням такої необхідності. Тільки так можна, на нашу думку, переконати більшість економістів, які здебільшого скептично відносяться до цього процесу, в правильності такого проникнення.

Значною мірою такий природничий підхід до трактування амортизації запропонувала в своїй дисертаційній роботі Т.В. Загорська [62]. Вона стверджувала, що «розгляд амортизації як економічного явища складається із двох частин - перша відтворює її «сутність», а друга «форму» цього явища» [62, с. 16]. Внаслідок цього нею запропоновано таку схему розподілу амортизації на ці складові елементи (рис. 1.4).

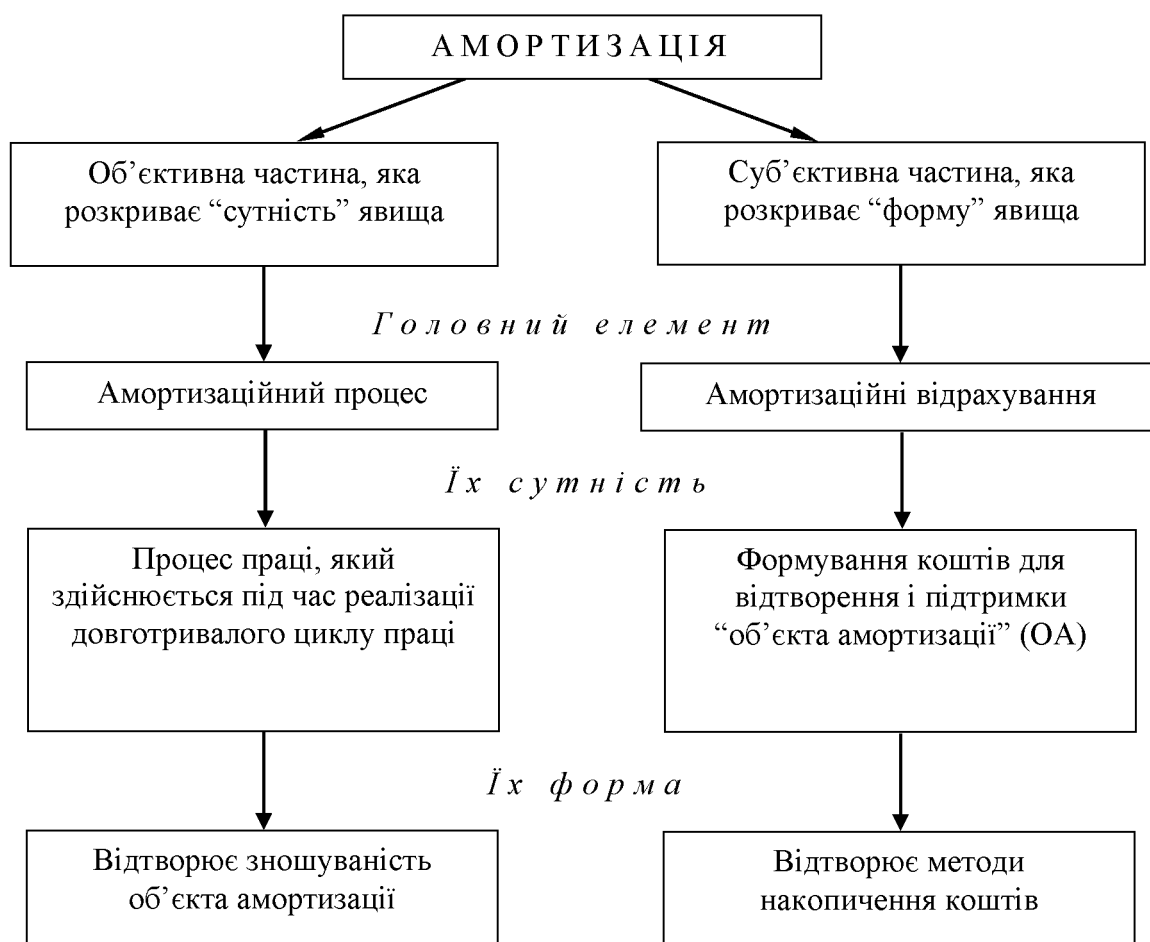

Рис. 1.4. Сутність і форма амортизації як економічного явища)

Позитивним в такому розподілі є те, що автор пропонує фактично нове економічне поняття «об'єкт амортизації». Про необхідність такого впровадження стверджується так: «... недоліком традиційних досліджень амортизаційних відрахувань є те, що економісти звужено трактують це поняття - розглядають його практично тільки відносно основних засобів. А ми стверджуємо, що це явище спостерігається у будь-якому ресурсі підприємства, який функціонує на ньому тривалий час (як правило, більше одного року). Тому нами пропонується нове економічне поняття «об'єкт амортизації», яке охоплює всі види ресурсів щодо амортизаційної діяльності» [62, с. 18].

На підставі такого підходу Т.В. Загорською пропонується такий склад об'єктів амортизації (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Основний склад «об'єктів амортизації»

З рис. 1.5 видно, що дійсно всі основні види ресурсів, які можуть споживатись на підприємстві протягом тривалого періоду, є об'єктами амортизації. Особливий інтерес викликає й те, що до робочої сили також застосовується амортизаційний підхід.

Про необхідність такого підходу автор стверджує так: «Серед найбільш важливих причин такого виділення можна назвати такі: по-перше, спростить розрахунок заміщення живої праці уречевленою і навпаки, оскільки в них будуть ідентичні групи витрат; по-друге, підвищить справедливість функціонування економіки в суспільстві, оскільки власники підприємства (капіталу) сплачують податок від поточної діяльності тільки від отриманого прибутку (амортизація не оподатковується), а робітник, який володіє капіталом (своєю працею - навичками і вміннями) сплачує податок від всієї суми отриманого поточного доходу - заробітної плати, оскільки амортизація (частина, яка спрямовується на відтворення) в ній не виділяється, що не створює однакові умови для функціонування і відтворення різних капіталів (існують і інші причини)» [62, с. 19].

Розглядаючи короткотривалий і довготривалий цикли праці Т.В. Загорська навела приклад, який розкриває сутність цього процесу. «Припустимо, що нам

треба визначити повні витрати енергії (праці) такого механізму як маятниковий годинник. Стрілки безпосередньо в рух приводять коливання маятника, які згідно із запропонованої нами методології утворюють короткотривалий цикл праці. Але для того, щоб маятник коливався постійно, підвішують вантаж, який, в процесі опускання, підтримує коливання цього маятника. Період опускання цього вантажу і становить довготривалий цикл праці. Годинник може працювати тільки за умови, коли відбуваються ці два цикли - короткотривалий і довготривалий» [62, с. 17].

Відповідним «недоліком» дослідження, яке виконала Т.В. Загорська є те, що нею не виконано подальший розвиток моделювання цих циклів, яке виконано в [126, 127] і на які вона посилається (цей недолік є умовним, оскільки предмет її дослідження був іншим). Однак для подальшого розвитку моделювання амортизаційного процесу, на нашу думку, треба більш ретельно дослідити саме довготривалий цикл уречевленої праці.

В [127] так описано сутність амортизаційного процесу: «суть амортизаційного процесу полягає в тому, що під час виробництва засоби праці або праця (людина) діють на предмети праці, внаслідок цього вони самі зношуються - втрачають свій енергоінформаційний потенціал. Для живої праці це проявляється передовсім як втома, для зреченої - як фізичне зношення. Зношення основних фондів і людини у часі називають «амортизаційним процесом». Періоду, протягом якого відбувається зношення, - втрата енергоінформаційного потенціалу, - відповідає «амортизаційний цикл». Функція амортизаційного циклу описує зношення основних фондів і людини за допомогою математичних виразів» [127, с 54 - 55].

Найбільша проблема, як стверджує автор [127], полягає в тому, що надзвичайно важко відокремити природне зношення (тобто те, яке відбуватиметься навіть тоді, коли процес виробництва фактично відсутній) від того, що є наслідком функціонування виробничого процесу.

Тому початкову модель для визначення природного зношення автор [127] пропонує вирішити так (рис. 1.6).

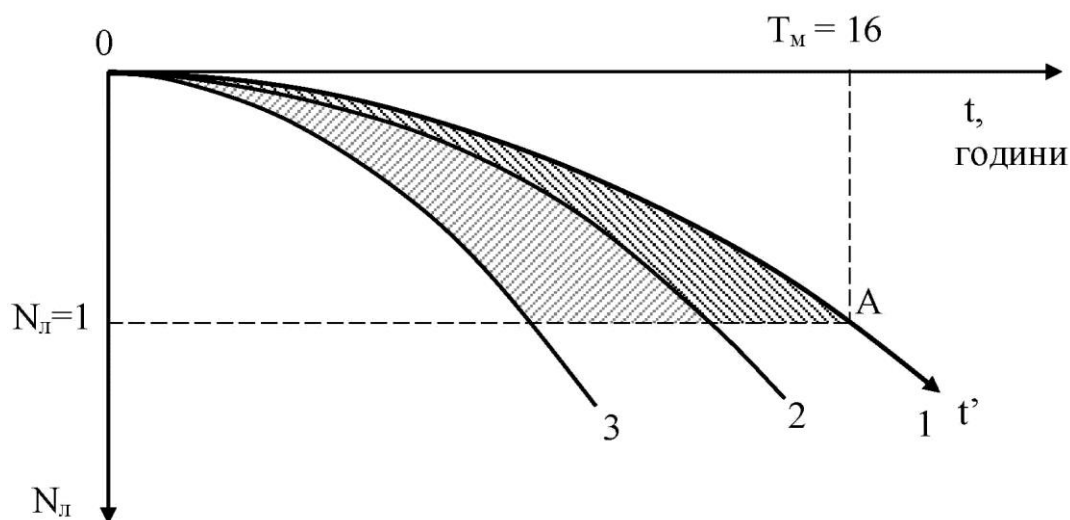

Рис. 1.6. Графічна модель природного зношення (лінія 1) і зношення під час праці (лінії 2 і 3)

«На осі абсцис слід відкласти час, а на осі ординат - кількість людей $N_{\text{л}}$ (ця вісь спрямована вниз, тому, що зношення - це від'ємна величина щодо виготовлення продукції). Якщо упродовж робочого дня людина не працює, то можна припустити, що споживання енергії та інформації відбувається згідно з лінією 0-1. Але якщо людина працює, то споживання енергії та інформації зростає, що буде відповідати лінії 0-2. І коли інтенсивність праці ще збільшиться, то це вже буде відповідати лінії 0-3. Виходить, що лінія 0-1 відповідає нульовому розвитку пронесу праці, тобто вона ніби перетворюється у нову вісь координат t' , від якої можна визначати величину виконаної роботи, а точка A утворює початкові умови процесу праці. Тому виділені області виступають кількісною мірою виконаної роботи» [127, с 55].

На підставі цієї концепції автор [127] запропонував декілька варіантів вирішення цієї проблеми з встановлення кількості праці при виконанні будь-якої роботи. Він це описав так: На рис. 1.7 показано три підходи до вирішення проблеми однозначного співвідношення: із застосуванням енерго-інформаційного потенціалу (а), повного моменту праці (б) і

узагальнюючий (в, г). Потрібно відзначити, що між цими підходами немає принципової різниці, просто одну концепцію зручніше застосовувати в одних випадках, а інші - в інших» [127, с. 56].

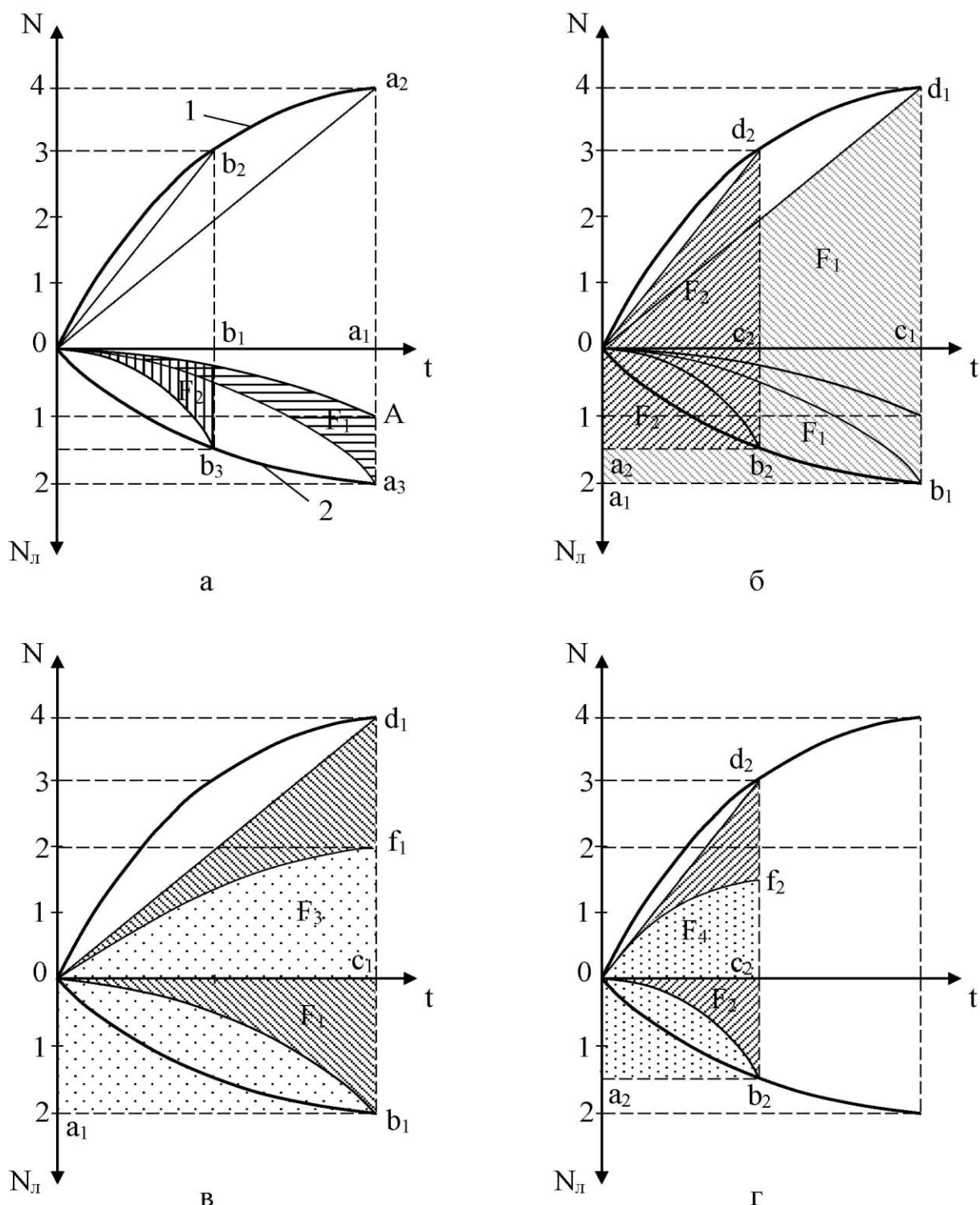

Рис. 1.7. Варіанти встановлення однозначного співвідношення: з застосуванням енергоінформаційного потенціалу (а), повного моменту праці (б) і узагальнюючий (в, г).

Суть першого підходу (рис. 1.7 а) полягає в тому, що загальній величині виготовленої продукції (наприклад, відрізкам a_1a_2 і b_1b_2) ставиться у відповідність конкретна величина енергоінформаційного потенціалу (площа заштрихованих фігур F_1 і F_2). А сутність інших підходів полягає в тому, що у такому разі порівнюються окремі площі.

Підхід, який застосовуватиметься нами в дослідженні, базується на комбінуванні узагальнюючого підходу до моделювання енергоінформаційного потенціалу (рис. 1.7 в та г) але з використанням моделі «кінцевого циклу праці». Ці два складових елементи є досить складними, а тому вони потребують додаткового пояснення.

Для практичних досліджень енергоінформаційний потенціал праці краще розглядати через моделювання його складових циклів - короткострокового і довгострокового. Перший фактично утворюється як споживання цього потенціалу безпосередньо на виготовлення продукції, а другий - як споживання потенціалу, який витрачається на підтримку короткотривалого циклу. Тобто якщо продовжити проводити аналогію з годинником, то короткотривалий цикл - це період коливання маятника, оскільки вони приводять в рух стрілки годинника, а довготривалий - це опускання гирі годинника, оскільки вона підтримує коливання маятника.

Специфікою цих циклів для засобів праці (уречевленої праці) є те, що тривалість короткотривалого і довготривалого циклів є однаковою (це деякою мірою нагадує пружинний годинник, оскільки у такому разі всі механізми годинника приводяться в дію нею). Треба також відмітити, що для живої праці, як сказано в [127], ці цикли мають різну тривалість. Короткотривалий цикл відбувається протягом одного робочого дня, а довготривалий - протягом розрахункового періоду праці в роках, який має визначатись для конкретно! спеціальності.

Концептуальну сутність «кінцевого циклу праці» ми пояснюємо так:

- об'єктивно в процесі праці створюється «додана вартість», яка відповідає

економічному поняттю, яке багато авторів [134] називають «маргінальним прибутком» (спрошено - цей прибуток складається із суми амортизаційних відрахувань і прибутку від операційної діяльності до оподаткування, однак треба зауважити, що в мікро- та макроекономіці під «маргінальним прибутком» розуміють інший показник - це сума постійних витрат і прибутку, тобто більш розширене тлумачення цього показника);

- кінцевий цикл праці утворюється тоді, коли від маргінального прибутку відняти амортизаційні відрахування (це віднімання пояснюють по-різному - в пострадянських країнах це пояснюють тим, що амортизаційні відрахування мають входити в склад собівартості виготовленої продукції, а, наприклад, в США тому, що хоча амортизація там не входить в склад собівартості продукції, але вона розглядається як податкова пільга, внаслідок цього для визначення суми прибутку до оподаткування вони також від маргінального прибутку віднімають амортизаційні відрахування);

- однак основна особливість, а одночасно і головна проблема, кінцевого циклу праці полягає не в цих окремих уточненнях (хоча й вони є досить вагомими і потребують подальших досліджень), а в тому, що виникає потреба в розгляді окремих процесів - інвестиційному та амортизаційному, які мають описуватись відповідними функціями, а тому остаточна модель цього циклу має базуватись на цих функціях.

Для побудови кінцевого циклу праці розглянемо спочатку складові його елементи - короткотривалий і довготривалий. Перший відповідає рис. 1.8 а, а другий рис. 1.8 б. Важливою умовою довготривалого циклу праці є рівність площ F_1 і F_2 - спожитий енергоінформаційний потенціал дорівнює добавленій вартості. В інших циклах такого співвідношення не спостерігається через дві причини: по-перше, окремі складові цикли у цих схемах не розглядаються (вони не є предметом дослідження); по-друге, формування короткотривалого циклу більшою мірою залежить не від вкладеного капіталу (K_0) - запасу, а від інтенсивності (продуктивності) виготовлення продукції - потоку P_0 .

На рис. 1.8 в показано зведений цикл праці, сутність якого полягає в двох

складових - кількісному і якісному. Кількісні зміни складаються з того, що короткотривалий і довготривалий цикли праці розглядаються як один комплексний процес. З математичних позицій це відповідає тому, що функції, які описують ці процеси, додаються. Внаслідок цього утворюються кінцеві значення функції інвестиційного циклу $K_{nt} = 1,5K_0 + K_0 = 2,5K_0$ і амортизаційного циклу $K_{at} = 1,5K_0 + K_0 = 2,5K_0$.

Сутність якісних змін полягає в тому, що «додана вартість» перетворюється в «прибуток» (Пр), у такій формі - «маргінальний прибуток», а «зношуваність» основних засобів набуває форму «видатків виробництва».

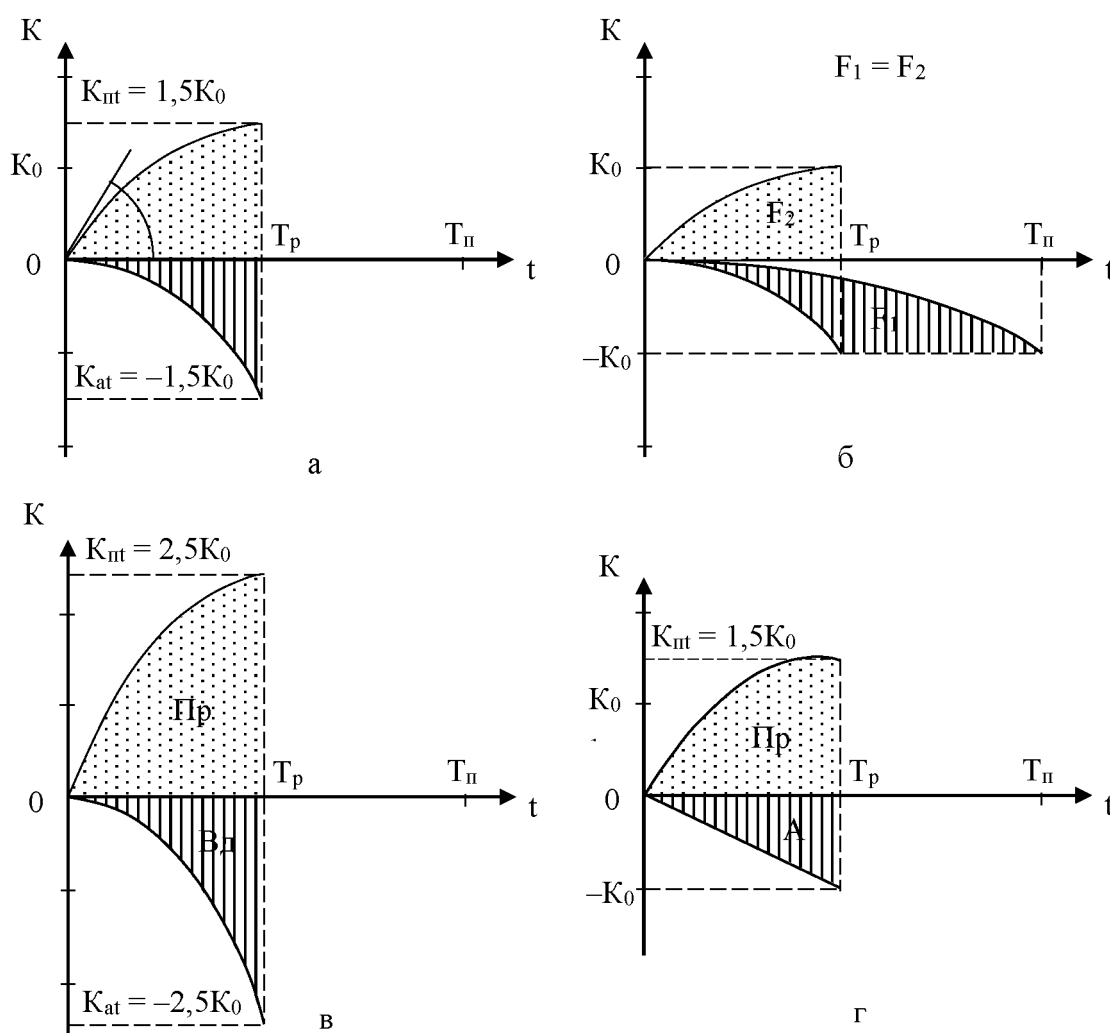

Рис. 1.8. Схематичне зображення короткотривалого циклу праці (а), довготривалого (б) зведеного (в) і кінцевого (г), де T_{II} – повний цикл праці ОЗ, а T_p – їх розрахунковий період експлуатації (власна побудова) [14, с. 4]

Однак ці перетворення також не є кінцевими. Це пояснюється тим, що

видатки виробництва за економічним змістом є додаткові витрати, які мають компенсувати зношуваність основних засобів, що виникають в процесі виготовлення продукції. Ці витрати, згідно стандартів бухгалтерської звітності, списуються на поточну діяльність. Тобто вони не є ні ціноутворюючим, ні звітно-обліковим показником діяльності підприємства, оскільки такими показниками є прибуток і амортизаційні відрахування.

Кінцевий цикл праці утворюється тоді, коли від «функції інвестиційного циклу маргінального прибутку» відняти амортизаційні відрахування, як показано на рис. 1.8 г.

Формально так розглядають процес утворення прибутку і амортизаційних відрахувань в більшості економічно розвинених країнах (правда без будь-яких додаткових досліджень короткотривалого і довготривалого циклів праці) [36]. Однак запропонований нами підхід відрізняється від їхнього ще одним елементом. Амортизаційні відрахування вони здебільшого називають «податковою пільгою». Ми ці відрахування ніколи не узгоджуємо із будь-якою системою оподаткування (хоча на функціях інвестиційного та амортизаційного циклів в [128] розглядаються теоретичні підходи до обґрунтування прибуткового податку і податку на основні засоби, але «функція амортизаційного циклу» і «амортизаційні відрахування» - це різні процеси) [24, 27, 29, 32].

Сутність нашого підходу полягає в тому, що амортизаційні відрахування ми розглядаємо як добавлену вартість (витрачений енергоінформаційний потенціал, а спрощено - як витрачену працю). Однак ця праця не скерована на виготовлення продукції, як це здійснюється активною частиною основних засобів, а витрачається на підтримку їхньої роботи. Тобто довготривалий цикл праці - це та «робота», яку фактично виконують пасивна частина основних засобів у процесі виготовлення продукції. Якщо продовжувати аналогію, то пасивна частина основних засобів - це праця тої гірї, яка підтримує неперервний рух коливача маятника годинника.

Можна зробити висновок, що запропонована концепція короткострокового і довгострокового циклів, а також кінцевого циклу праці основних засобів, з

одного боку, відповідає підходам, які застосовують до трактування амортизаційних відрахувань закордоном, а з іншого боку, створюють теоретичне підґрунтя для реального планування амортизаційного процесу на підприємствах.

Висновки до розділу 1.

Інноваційна діяльність і відтворення основних засобів є одними з найважливіших елементів економічного розвитку будь-якого підприємства. Особливістю нашого підходу полягає в тому, що ми їх розглядаємо комплексно як «інноваційне відтворення».

«Інновація» – це складне економічне явище. Тому ми пропонуємо «інновацію» розглядати з трьох позицій – менеджменту, економіки і маркетингу. Інновація з позицій менеджменту є класичним видом інновацій. Економічна інновація – це впровадження будь-якого заходу на підприємстві, внаслідок якого отримуватимуть надприбуток (економічний прибуток). Маркетингово-логістична інновація – це застосування маркетингових і логістичних заходів для вирішення поточних і стратегічних завдань.

Доповнено існуючі види відтворення основних засобів підприємства. По-перше, запропоновано «поточний» і «критичний (граничний)» види відтворення основних засобів. Перше це фактично традиційні види відтворення, а друге – що здійснюється після розрахункового періоду експлуатації підприємства, якому відповідає «завершальне (фінішне) відтворення». По-друге, в поточному відтворенні окрім традиційних видів «простому» і «розширеному» добавлено «звужене» відтворення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ І МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ АМОРТИЗАЦІЙНИХ ВІДРАХУВАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Аналіз сучасного стану відтворювального процесу на підприємствах

Підприємства відіграють важливу роль в економічному розвитку більшості країн. Це зумовлено тим, що вони, створюючи активну частину основних засобів практично всіх галузей, безпосередньо впливають на їх стан і сприяють створенню умов для незалежного розвитку економіки держави.

Нажаль, ті ведучі позиції, які займали українські машинобудівні підприємства в економіці колишнього Радянського Союзу, значною мірою втрачено. Цьому є багато причин, але найголовнішою, на нашу думку, є те, що за роки незалежності в Україні практично вся увага приділяється політичній боротьбі, а до розвитку реального сектору економіки належної уваги не надається [118, 156]. Негативні наслідки мала й неправильна модель проведеної приватизації. Внаслідок цього значна частина машинобудівних підприємств була втрачена (вони припинили своє існування або знаходяться на межі банкрутства).

Аналіз діяльності українських машинобудівних підприємств ми виконаємо в два етапи – спочатку відокремлено розглянемо їх діяльність в двох ведучих регіонах центрально-східному і західному, а потім встановимо, які спільні тенденції на них спостерігаються з позицій відтворення основних виробничих фондів.

Така увага до «основних виробничих фондів» не є випадковою. Це зумовлено тим, що вони утворюють найвагомішу частину капіталу підприємства – поряд із такими важливими його частинами як людський, фінансовий та інформаційний капітали.

Первісна вартість основних виробничих фондів ведучих машинобудівних підприємств, які знаходяться у центрально-східному регіоні України, показано в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Первісна вартість основних виробничих фондів ведучих машинобудівних підприємств центрально-східного регіону України, тис. грн.

Назва підприємства	Роки			Середнє значення
	2018	2019	2020	
ХДАВП	278900	276624	310154	288559
ПАТ «Турбоатом»	457952	451398	452468	453939
ДП МОУ «ХАРЗ»	13024	12890	11900	12605
ПАТ «ЛКМЗ»	78945,2	78900,2	80900,1	79582
ДП «Завод ім. Малишева»	8671,3	8427	14504	10534
НВО «Етал»	205151	203626	194831	201203
ПАТ «Червоний Жовтень»	99112,5	96692,5	101032	98946
ПАТ «Харверст»	58219	58131,5	49179,2	55177
ДП «ФЕД»	81002	81700	82400	81701
ТОВ «ХЗПТО»	36989,2	37858,9	38061,9	37637
ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ»	760430,3	756368	733850	750216
ДП «Завод «Електроважмаш»	219803,4	213763	264869,5	232812
ТОВ «Завод «Будгідравлика»	10138,3	10153,1	10287,3	10193
Середнє значення	177564	175887	180341	177931

Якщо брати до уваги середню вартість основних виробничих фондів, то за цим показником п'ять ведучих підприємств розмістяться у такій послідовності (див. табл. 2.1): ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ», ПАТ «Турбоатом», ХДАВП, ДП «Завод «Електроважмаш», НВО «Етал».

Розглянутий вище показник «первісна вартість основних засобів» має той недолік, що з нього не видно, у якому стані вони знаходяться на даний момент. Тому при виконанні аналізу відтворювального процесу на підприємствах необхідно враховувати ще інший показник, який дає змогу оцінити фактичний стан основних виробничих фондів для кожного розглянутого проміжку часу.

Такими показниками є «знос основних засобів» і «коефіцієнт зношеності основних засобів».

В табл. 2.2 показано, який знос основних виробничих фондів спостерігається на досліджуваних підприємствах за 2018 – 2020 рр.

Таблиця 2.2

Знос основних виробничих фондів ведучих машинобудівних підприємств центрально-східного регіону України, тис. грн.

Назва підприємства	Роки			Середнє значення
	2018	2019	2020	
ХДАВП	160980	165902	177776	168219,3
ПАТ «Турбоатом»	267091	276012	288322	277141,7
ДП МОУ «ХАРЗ»	6451	6780	6902	6711,0
ПАТ «ЛКМЗ»	47902,1	48345,1	48679,2	48308,8
ДП «Завод ім. Малишева»	2502,3	2590	5325,4	3472,6
НВО «Етал»	4923	4733	3883	4513,0
ПАТ «Червоний Жовтень»	56089,1	54671,2	56700,3	55820,2
ПАТ «Харверст»	35802	36877,2	35400,2	36026,5
ДП «ФЕД»	53290,2	54900,2	55561,2	54583,9
ТОВ «ХЗПТО»	21956,8	22908,1	22809,2	22558,0
ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ»	408965,3	420231,3	425678	418291,5
ДП «Завод «Електроважмаш»	115823,5	121983	165030,9	134279,1
ТОВ «Завод «Будгідравлика»	4190	4380	4460	4343,3
Середнє значення	91228,2	93870,2	99732,9	94943,8

Якщо враховувати знос основних виробничих фондів, то за цим показником п'ять підприємств із найбільшим зносом розмістяться у такій послідовності (див. табл. 2.2): ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ», ПАТ «Турбоатом», ХДАВП, ДП «Завод «Електроважмаш», ПАТ «Червоний Жовтень». Тобто чотири перших підприємства, на яких спостерігалась найбільша первісна вартість основних виробничих фондів, мають відповідно і найбільшу величину їх зносу (змінилась тільки п'ята позиція).

Найбільш об'єктивно фактичний стан основних виробничих фондів визначає економічний показник «коефіцієнт зношеності основних засобів».

Значення цього показника для розглянутих підприємств показано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Коефіцієнт зношеності основних засобів ведучих машинобудівних підприємств центрально-східного регіону України, %

Назва підприємства	Роки			Середнє значення
	2018	2019	2020	
ХДАВП	57,72	59,97	57,32	58,34
ПАТ «Турбоатом»	58,32	61,15	63,72	61,06
ДП МОУ «ХАРЗ»	49,53	52,60	58,00	53,38
ПАТ «ЛКМЗ»	60,68	61,27	60,17	60,71
ДП «Завод ім. Малишева»	28,86	30,73	36,72	32,10
НВО «Етал»	2,40	2,32	1,99	2,24
ПАТ «Червоний Жовтень»	56,59	56,54	56,12	56,42
ПАТ «Харверст»	61,50	63,44	71,98	65,64
ДП «ФЕД»	65,79	67,20	67,43	66,80
ТОВ «ХЗПТО»	59,36	60,51	59,93	59,93
ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ»	53,78	55,56	58,01	55,78
ДП «Завод «Електроважмаш»	52,69	57,06	62,31	57,36
ТОВ «Завод «Будгидравлика»	41,33	43,14	43,35	42,61
Середнє значення	49,89	51,65	53,62	51,72

З табл. 2.3 видно, що за останні роки середнє значення коефіцієнта зношеності основних засобів розглянутих підприємств зростає приблизно на 2%. Це досить негативна тенденція.

Однак негативність цієї тенденції ще більше зростає від того, що на більшості з розглянутих підприємств значення цього коефіцієнта наближається до критичного, а на окремих підприємствах цей рівень перевищено у 2020 році – це ПАТ «Харверст», ДП «ФЕД», ПАТ «Турбоатом», ДП «Завод «Електроважмаш», ПАТ «ЛКМЗ», ХДАВП, ТОВ «ХЗПТО», ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ» і ПАТ «Червоний Жовтень». Все це свідчить про те, що треба вживати негайних заходів з покращення відтворювального процесу на цих підприємствах, оскільки вони можуть потрапити в зону, коли їх відновлювати робиться економічно не вигідним.

Загальний стан зношення основних засобів підприємства відіграє важливу роль про плануванні його діяльності. Однак окрім цього узагальнюючого

показника не менш важливою є інформація, які саме устаткування потребує заміни в першу чергу.

Відповідним недоліком інформації, яку можна отримати на підприємствах, є те, що вони надають інформацію, яка відрізняється за групуванням окремих видів устаткування і різними часовими періодами. Все це свідчить про те, що такі дослідження необхідно продовжувати і вдосконалювати, щоб досягти відповідної стандартизації, що в кінцевому результаті сприятиме покращенню об'єктивності в прийнятті планових рішень.

Визначення фактичного стану основних виробничих фондів, що спостерігається на досліджуваних машинобудівних підприємствах центрально-східного регіону України, є важливим чинником для розуміння сутності відтворювальних процесів, які відбуваються тепер на них.

Проте для виконання комплексного дослідження цих відтворювальних процесів треба дослідити як фактично використовуються основні виробничі фонди на цих досліджуваних машинобудівних підприємствах і який кінцевий результат на них отримують внаслідок такого використання. Відповідь на перше питання можна отримати, виконавши аналіз такого економічного показника як «фондовіддача», а на друге – показника «коефіцієнт ефективності (рентабельність) основних засобів».

Знаючи первісну вартість основних засобів (табл. 2.1) і обсяги випущеної та реалізованої продукції, можна дослідити зміну фондовіддачі на досліджуваних машинобудівних підприємствах центрально-західного регіону України (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Зміна фондовіддачі на машинобудівних підприємствах центрально-західного регіону України за 2018 -2020 рр.

ХДАВП	0,018	0,008	0,008	0,011
ПАТ «Турбоатом»	0,454	0,499	0,532	0,495
ДП МОУ «ХАРЗ»	0,753	0,807	1,160	0,900
ПАТ «ЛКМЗ»	0,495	0,575	0,735	0,603
ДП «Завод ім. Малишева»	1,834	2,218	3,719	2,802

НВО «Етал»	0,283	0,327	0,381	0,329
ПАТ «Червоний Жовтень»	0,996	2,115	2,037	1,715
ПАТ «Харверст»	0,168	0,185	0,358	0,231
ДП «ФЕД»	0,560	0,500	0,708	0,590
ТОВ «ХЗПТО»	8,053	9,079	8,150	8,430
ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ»	0,059	0,169	0,144	0,123
ДП «Завод «Електроважмаш»	0,009	0,009	0,007	0,008
ТОВ «Завод «Будгидравлика»	0,967	1,075	1,046	1,029
Середнє значення	0,366	0,485	0,493	0,448

З табл. 2.4 видно, що найбільша фондовіддача спостерігається на ТОВ «ХЗПТО» (середнє значення 8,43). Друге місце спостерігається на підприємствах ДП «Завод ім. Малишева», на якому фондовіддача зросла із значення 1,834 у 2011 році до значення 3,719 у 2013 році (у 2,03 рази). Третє місце посідає підприємство ПАТ «Червоний Жовтень», на якому фондовіддача зросла із значення 0,996 у 2011 році до значення 2,037 у 2013 році (у 2,05 разів). На інших підприємствах, на яких фондовіддача менше одиниці, свідчить про те, що основні засоби використовуються не в повній мірі, що негативно впливатиме на їх прибутковість.

Кінцевий результат, який свідчить про ефективність використання основних засобів підприємства, визначають такі показники як «фінансові результати від операційної діяльності» і «прибутковість (рентабельність) основних засобів». Треба також зазначити, що аналізувати ці показники можна тільки з врахуванням тих змін, які відбуваються з базовими причинно-утворюючими процесами – змінами первісної вартості основних засобів, обсягами реалізованої продукції, фондовіддачі тощо.

В табл. 2.5 показано, які фінансові результати отримано від операційної діяльності на машинобудівних підприємствах центрально-західного регіону України за 2018 -20203 рр.

Таблиця 2.5

Фінансові результати від операційної діяльності на машинобудівних підприємствах центрально-західного регіону України за 2018 -2020 рр., тис. грн.

Назва підприємства	Роки			Середнє значення
	2018	2019	2020	
ХДАВП	-31900,3	-36478	-29659	-32679
ПАТ «Турбоатом»	88892,8	76475	48860	71409
ДП МОУ «ХАРЗ»	1134,8	64	70	423
ПАТ «ЛКМЗ»	-11803,1	-10971	-25761	-16178
ДП «Завод м. Малишева»	-2700,2	6269,9	5167,8	2913
НВО «Етал»	167	221	336	241
ПАТ «Червоний Жовтень»	6768,4	38971	575,8	15438
ПАТ «Харверст»	-5815,1	-1604	-2411,2	-3277
ТОВ «ХЗПТО»	-215,6	1910,6	2647,3	1447
ПАТ «ДНІПРОМЕТИЗ»	78965	26192	-37479	22559
ДП «Завод «Електроважмаш»	-10639	16106,6	-1101	1456
ТОВ «Завод «Будгідравлика»	178,9	262,2	230,1	224
ДП «ХРЗ «Протон»	20,9	40	-225,1	-55
Середнє значення	8697	9035	-2981	4917

Аналізуючи показники від операційної діяльності на машинобудівних підприємствах, які наведені в табл. 2.5, можна прийти до таких висновків:

- позитивним є той факт, що всі державні підприємства працюють прибутково;
- найбільші прибутки спостерігаються на підприємстві ПАТ «Турбоатом» (середнє значення 71409 тис. три.), що значною мірою пояснюється монопольним положенням, яке воно займає на ринку;
- найгірші показники фінансових результатів від операційної діяльності спостерігаються на підприємстві ХДАВП, що пояснюється тим, що на ньому середнє значення фондівдачі є одним із найменших серед всіх розглянутих підприємств (0,011).

Для пояснення отриманих значень фінансових результатів від операційної

діяльності багатьох підприємств необхідно виконувати більш поглиблений аналіз, у якому мають враховуватись різноманітні чинники. Як приклад такого аналізу розглянемо діяльність підприємства ДП «Завод «Електроважмаш».

З табл. 2.5 видно, що на цьому підприємстві у 2018 році було отримано 10639 тис. грн. збитку. Однак вже у 2019 році на ньому отримали 16106,6 тис. грн. прибутку, а в 2020 році знову збитку на суму 1101 тис. грн. Виникає логічне питання, що викликає таку стрибкоподібну зміну отриманих результатів? Очевидно, що для відповіді на нього треба залучати весь комплекс отриманої і переробленої інформації.

Для виконання аналізу згрупуємо всю відому інформацію в одну таблицю (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Показники діяльності ДП «Завод «Електроважмаш» за 2018 – 2020 рр.

Назва показника	Одиниця вимірювання	Роки		
		2018	2019	2020
Первісна вартість ОЗ	Тис. грн.	760430	756368	733850
Зміна обсягів реалізації	%	100	283,6	234,5
Фондовіддача	Грн. / грн.	0,059	0,169	0,144
Фінансові результати від операційної діяльності	Тис. грн.	-10639	16106,6	-1101

З табл. 2.6 видно, що головною причиною збиткової роботи ДП «Завод «Електроважмаш» у 2018 році було те, що у цьому році спостерігається найменше значення фондовіддачі (0,059), причиною якої є те, що первісна вартість основних засобів висока, а обсяги випущеної і реалізованої продукції малі.

У 2019 році стан підприємства принципово міняється. Первісна вартість основних засобів зменшилась, а відповідно зменшились амортизаційні відрахування і умовно-постійні витрати, що викликає зміщення точки беззбитковості вліво. Збільшення обсягів реалізації в 2,836 разів викликав дію мультиплікатора «операційного важеля», який показує, що збільшення обсягів,

наприклад, на 10% викликає приріст прибутку на 15 і більше відсотків (тобто мультиплікативний приріст). Тому причиною утворення прибутку сумою 16106,6 тис. грн. є дія двох чинників: зменшення умовно-постійних витрат (зміщення точки беззбитковості вліво) і мультиплікативна дія операційного важеля.

В 2020 році ситуація знову міняється. Головною причиною виступає те, що фондівіддача зменшується, а це означає, що зменшення вартості основних засобів (а відповідно амортизації і умовно-постійних витрат) не в змозі компенсувати спад обсягів реалізованої продукції. Це викликає обернену мультиплікативну дію операційного важеля. Внаслідок цього фінансові результати від операційної діяльності набули значення -1101 тис. грн.

Для порівняння як відбувається процес відтворення основних засобів в західному регіоні України розглянемо групу машинобудівних підприємств Львівської області.

Первісна вартість основних засобів цих підприємств наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Первісна вартість машинобудівних підприємств Львівської області, тис.
грн.

Назва підприємства	Роки						Середнє значення
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
ПАТ Дрогобицький завод автомобільних кранів	97257	120659	124838	128263	133875	129374	122378
ПАТ «Конвеєр»	57264	57483	56398	56343	24634	23878	46000
ПАТ Дрогобицький машинобудівний завод	40991	43033	41853	42602	42602	42593	42279
ЗАТ НВО «Термоприлад»	8392	8661	10339	11547	12233	12161	10556
ПАТ Львівський інструментальний завод	15018	15073	14944	14375	13664	14391	14578
ПАТ Завод «Львівсільмаш»	0	57480	56090	53383	47666	47247	43644
Середнє значення	36487	40818	50744	51086	45779	44941	44976

Для встановлення фактичного стану основних засобів розглянутих підприємств треба дослідити їх знос (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Знос основних засобів машинобудівних підприємств Львівської області,
тис. грн.

Назва підприємства	Роки						Середнє значення
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
ПАТ Дрогобицький завод автомобільних кранів	49040	64188	69312	73638	75278	76842	68050
ПАТ «Конвеєр»	31210	32563	32430	32521	24421	16279	28237
ПАТ Дрогобицький машинобудівний завод	29825	30005	29843	29937	29937	30662	30035
ЗАТ НВО «Термоприлад»	5447	5675	5777	6129	6361	6383	5962
ПАТ Львівський інструментальний завод	11864	12166	12224	11943	11518	11943	11943
ПАТ Завод «Львівсільмаш»	0	40645	39725	37892	33361	33420	30841
Середнє значення	21231	30874	31552	32010	30146	29255	29178

Однак для виконання більш поглибленого аналізу з встановлення що саме в окремі проміжки часу випереджає – зміни первісної вартості чи їх знос – на таких відокремлених моделях виконати практично неможливо. Для цього треба розглянути узагальнений процес, який би об'єднував ці два складові. Таким об'єднуючим процесом є дослідження змін, які відбуваються з економічним показником «коефіцієнтом зношення основних засобів» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Зміни коефіцієнта зношення основних засобів на машинобудівних підприємствах Львівщини за 2018 – 2020 рр.

Назва підприємства	Роки						Середнє значення
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
ПАТ Дрогобицький завод автомобільних кранів	0,504	0,532	0,555	0,574	0,562	0,594	0,556
ПАТ «Конвеєр»	0,545	0,566	0,575	0,577	0,991	0,682	0,614
ПАТ Дрогобицький машинобудівний завод	0,728	0,697	0,713	0,703	0,703	0,720	0,710
ЗАТ НВО «Термоприлад»	0,649	0,655	0,559	0,531	0,520	0,525	0,565
ПАТ Львівський інструментальний завод	0,790	0,807	0,818	0,831	0,843	0,830	0,819

ПАТ Завод «Львівсільмаш»	0,000	0,707	0,708	0,710	0,700	0,707	0,707
Середнє значення	0,582	0,756	0,622	0,627	0,659	0,651	0,649

З табл. 2.9 видно, що практично на всіх досліджуваних машинобудівних підприємствах Львівської області спостерігається значний знос, який перевищує рекомендоване нами значення 0,55, після досягнення якого виникає потреба у прийнятті стратегічного рішення про подальший розвиток підприємства – провести реконструкцію, технічне переозброєння, здійснити диверсифікацію виробництва тощо.

Тільки на двох підприємствах спостерігається таке значення – це на ПАТ Дрогобицький завод автомобільних кранів і ЗАТ НВО «Термоприлад». Тільки тенденції розвитку цих підприємств різні.

На ПАТ Дрогобицький завод автомобільних кранів це значення було досягнуто ще в 2015 році. Саме тоді треба було приймати стратегічне рішення з вирішення подальшого розвитку діяльності підприємства. Але судячи з показників діяльності тоді таке рішення не було прийнято. Внаслідок цього зношуваність основних засобів на ньому продовжували зростати.

Інакше цей процес відбувається на ЗАТ НВО «Термоприлад». Судячи з отриманих показників на підприємстві відповідально віднеслись до процесу відтворення основних засобів – своєчасно списують застаріле устаткування і замінюють його на нове. Внаслідок цього коефіцієнт зношення основних засобів на цьому підприємстві постійно зменшується. Це позитивна тенденція, яка свідчить про можливість ефективного функціонування цього підприємства і в майбутньому.

Можна зробити такий узагальнюючий висновок:

- виконаний аналіз показав, що спостерігаються ідентичні процеси відтворення основних засобів машинобудівних підприємств західного (на прикладі Львівської області) і центрально-східного регіонів України;
- недоліком процесу відтворення основних засобів машинобудівних підприємств України є те, що на більшості з них коефіцієнт зношення основних

засобів наближається до критичного значення 0,55, при досягненні якого треба приймати стратегічне інвестиційне рішення про подальше існування підприємства, тим більше, що на значній частині підприємств це значення вже перейдено;

- відповідною специфікою машинобудівних підприємств західного регіону є те, що на них спостерігається значно більший знос основних засобів чим на подібних підприємствах центрально-східного регіону України - усереднене значення за розглянуті періоди коефіцієнту зношення основних засобів на підприємствах західного регіону становить 0,649, а в центрі і на сході - 0,517.

2.2. Економічне моделювання відтворювального та інвестиційного процесів основних засобів підприємства

Особливістю економіки є те, що в ній розглядаються явища і процеси, які можна відносити як до якісних, так і до кількісних. З якісних позицій більшість економічних процесів розглядається в менеджменті, а в прикладній економіці, на нашу думку, коли розглядається діяльність реального підприємства, більшість процесів має розглядатись із застосуванням кількісних методів дослідження [18, 70]. Це зумовлено тим, що у такому разі треба не абстрактно, а конкретно приймати рішення з того чи іншого питання. Тобто при впровадженні будь-якого заходу (здійсненні будь-якої економічної дії) треба вміти спрогнозувати, які будуть наслідки від цього заходу. І ці наслідки мають бути не абстрактно-описовими, а конкретними з наведеним значенням отримуваних економічних показників і кінцевих результатів.

Для здійснення такого переходу, як стверджується в [126, 127], треба передусім перейти від традиційного вербального (якісного) економічного категорійного апарату до кількісного формалізованого (математизованого). Окрім того треба створити методи моделювання цих кількісних економічних процесів.

Остання фраза потребує відповідного пояснення, оскільки в традиційній

економічній практиці фразу «модельовання» трактують надто звужено – як запис будь-якого економічного процесу відповідною математичною формулою. І в здебільшого таке модельовання дійсно завершується записом відповідної формули, яку отримують із застосуванням статистичних (емпіричних) методів.

Треба зазначити, що більшість кількісних наук пройшли через такий емпіричний етап розвитку (а окремі специфічні розділи цих наук й дотепер їх застосовують). Але при цьому не треба забувати, що емпіричні дослідження не відносяться до теоретичних, оскільки останні мають базуватись на «феноменологічних» та «ноуменологічних» методах дослідження [126]. Якщо говорити спрощено, то такі методи мають базуватись на відповідних гіпотезах, які потім мають перевірятись, але зразу не на реальних об'єктах, а на спрощених ідеалізованих, у яких не враховується значна кількість другорядних чинників.

Тому під фразою «модельовання» ми будемо розуміти, по-перше, це передусім формування відповідного економічного простору, у якому ці економічні явища і процеси будуть досліджуватись (формування гіпотези про можливість такого модельовання); по-друге, ці явища і процеси розглядатимуться із застосуванням методу «ідеалізації» – відповідного спрощення (таким спрощенням буде розгляд «інерційної економічної системи», у якій випуск продукції сталий); втретє, теоретичне (а не емпіричне) економічне модельовання завершується, коли будуть отримані відповідні математичні вирази (формули), які описуватимуть розглянуті економічні явища і процеси. Всі ці етапи фактично відповідають здійсненню феноменологічному методу дослідження.

Концепція цієї гіпотези складається із таких елементів: – кінцевий цикл уречевленої праці складається із двох об'єктивних процесів: створення «доданої вартості» (цей термін не має нічого спільного з марксистською «доданою вартістю») і «зношування основних засобів»;

– додана вартість фактично утворює загальну величину прибутку, який утворюється на підприємстві (в економічній літературі цей показник називають «маргінальний» або «маржинальний» прибуток, який складається із суми

прибутку та амортизаційних відрахувань), а зношування основних засобів відповідає економічному показнику, який в [126] називають «видатками виробництва», тобто це додаткові витрати, які виникають в процесі

експлуатації основних засобів;

– процес створення доданої вартості (зміни загальної величини прибутку) описується функцією інвестиційного циклу (ФІЦ), а процес зношування основних засобів – функцією амортизаційного циклу (ФАЦ);

– амортизаційні відрахування – це суб'єктивний чинник, який описує форму амортизаційного процесу – перенесення вартості основних засобів на виготовлену продукцію, тобто за своїм змістом амортизаційні відрахування можна розглядати як податкову пільгу, внаслідок цього таке перенесення може відбуватись за будь-якою траєкторією (методом розрахунку);

– оскільки метод розрахунку амортизаційних відрахувань може бути будь-яким, тому кінцевий цикл праці також може значно змінюватись, тому що він утворюється внаслідок віднімання від доданої вартості амортизаційних відрахувань.

Вище вже стверджувалось, що процеси утворення доданої вартості і зношення основних засобів описуються функціями інвестиційного та амортизаційного циклів [5, с. 2]. Однак які види цих функцій бувають ми ще не розглядали. В [126] стверджується, що існує два види цих функцій, які описують «безінерційний» та «інерційний» економічні процеси. Перший характерний для підприємств з одиничним і серійним типом виготовлення продукції, а другий (інерційний) на підприємствах з неперервним або масовим (конвеєрним) виробництвом.

Характерною ознакою безінерційного економічного процесу є те, що на таких підприємствах в момент початку випуску продукції або в момент освоєння потужності додана вартість (маргінальний прибуток – $\Pi_{\text{м}}$) починає утворюватись зразу на максимальну (граничну) величину – Π_0 (рис. 2.1 а), а характерною ознакою інерційного процесу є те, що величина маргінального прибутку зростає від нуля до максимального значення поступово (рис. 2.1 б).

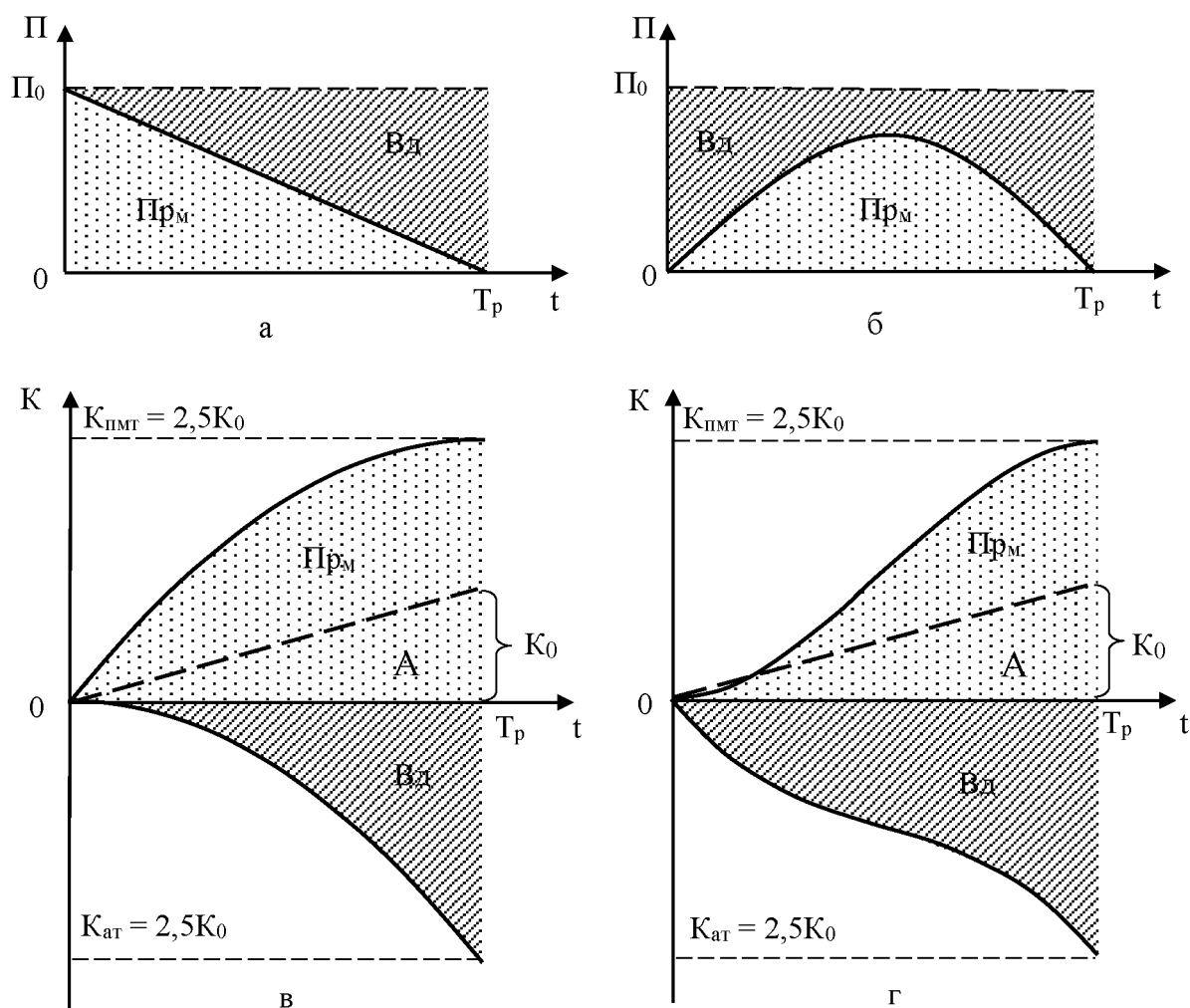

Рис. 2.1. Моделювання зведеного циклу праці для безінерційного та інерційного інвестиційних процесів, де $K_{пмт}$ і $K_{ат}$ – загальні (сумарні) величини маргінального прибутку ($\Pi_{рм}$) і видатків виробництва ($Вд$), які отримуватимуть протягом розрахункового періоду експлуатації підприємства, A – амортизаційні відрахування в складі маргінального прибутку.

Моделі зведеного циклу праці, які описуються функціями інвестиційного та амортизаційного циклів, відповідають таким виразам: для безінерційного інвестиційного процесу

Графічнеображення цих циклів має такий вигляд (рис. 2.2).

Порівнюючи ці кінцеві цикли праці, які зображені на рис. 2.2, можна прийти до таких висновків:

по-перше, візуально вони значно відрізняються, оскільки в безінерційному інвестиційному процесі (рис. 2.2 а), який є характерний для підприємств із

серійним та одиничним типами виробництва, у порівнянні з

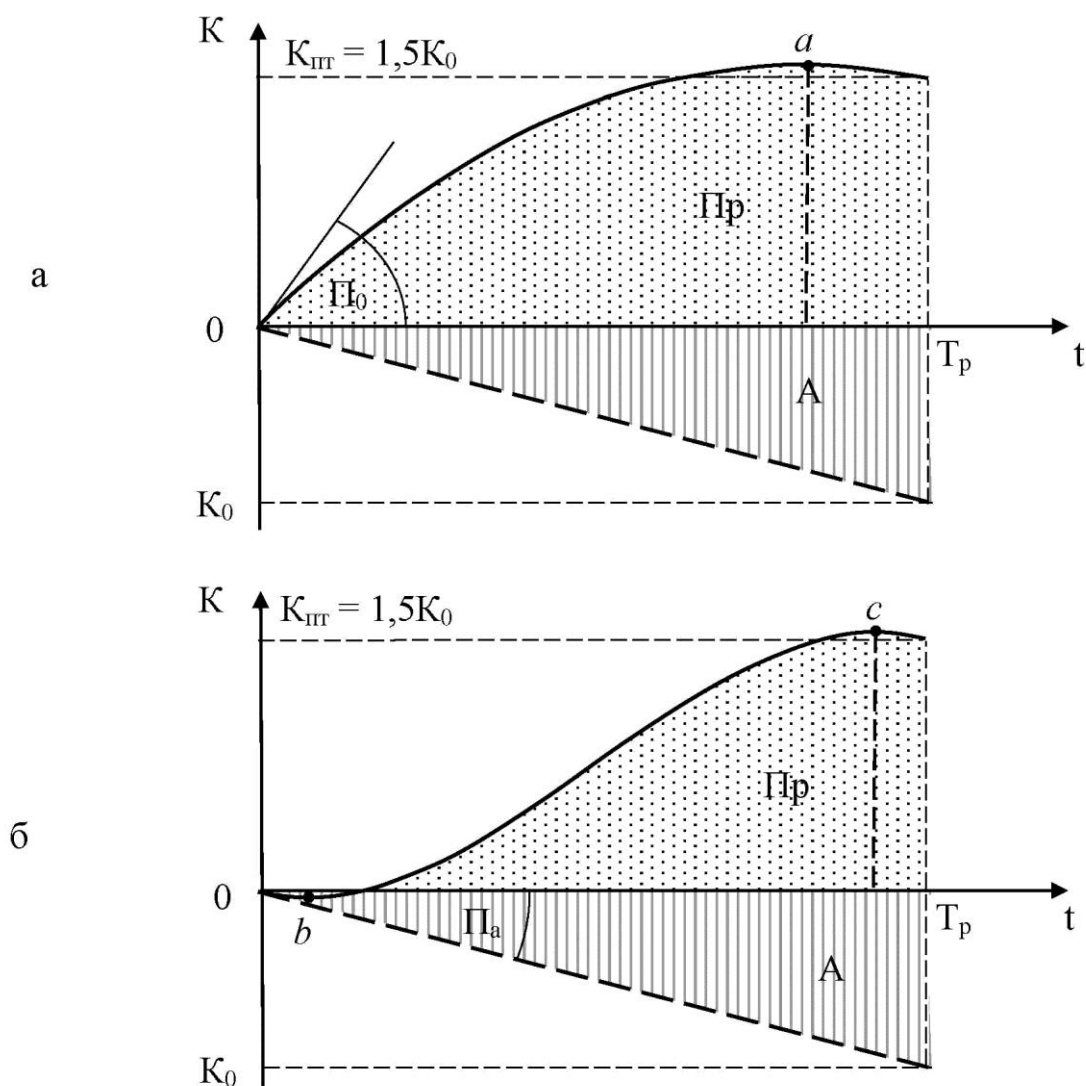

Рис. 2.2. Моделювання кінцевого циклу праці для безінерційного та інерційного інвестиційних процесів, де $K_{ит}$ і K_0 – загальна (сумарні) величина прибутку (Пр) і амортизаційні відрахування (А).

Примітка: власна побудова. інерційним (рис. 2.2 б), який є типовим для підприємств з неперервним циклом виготовлення продукції і для конвеєрного виробництва, розпочинаються вони зовсім з інших процесів – перший з максимального (граничного) значення отриманого прибутку Π_0 , а другий із збиткової роботи, які відповідає значенню амортизаційних відрахувань Π_a ;

по-друге, у безінерційному інвестиційному процесі утворюється значно більша «маса прибутку» чим в інерційному, що відповідає площам виділених фігур з індексом «Пр»;

втретє, в безінерційному процесі існує одна зона збиткової роботи, яка починається від точки а, а в інерційному утворюється дві такі зони – перша від нуля до точки b і друга від точки c й до кінця розрахункового періоду T_p .

Все це, нібито, свідчить про те, що безінерційний інвестиційний процес значно ефективніший від інерційного (в [126] так і стверджується). Однак такий висновок передчасний, оскільки він не враховує один важливий чинник – на підприємствах із серійним та одиничним типом виготовлення продукції завжди існує період освоєння потужності, а на підприємствах з неперервним циклом виготовлення продукції і з конвеєрним виробництвом такого періоду не існує.

Неперервний цикл виробництва найчастіше спостерігається на підприємствах хімічної промисловості, в енергетиці (на атомних електростанціях) тощо. Особливістю їх технологічного процесу є те, що вони можуть працювати тільки на всю потужність. Тобто часткове використання потужності неможливе, оскільки, наприклад, випуск хімічної продукції розраховується на оптимальне поєднання всіх технологічних умов – температура, тиск, концентрація хімічних елементів, без яких не може відбуватись хімічна реакція. Все це викликає те, що на таких підприємствах неможливе освоєння потужності.

На машинобудівних підприємствах з масовим виробництвом (тобто конвеєрним) у більшості випадків спостерігаються подібні процеси – нормальний технологічний процес праці на конвеєрі може відбуватись тільки зі сталою продуктивністю, яка фактично визначає потужність підприємства.

Очевидно, що на початкових етапах функціонування таких підприємств спостерігатимуться значні витрати, які викликані з доопрацювання окремих технологічних процесів, оперативною ліквідацією будь-яких незначних поломок обладнання та устаткування, навчанням робітників основного і допоміжного персоналу тощо.

Можна навести такий характерний приклад: коли в Радянському Союзі вводили в експлуатацію один із найбільших автомобільних заводів, технологія виготовлення яких була розроблена в Італії, то на початкових етапах його

функціонування працювала здвоєна кількість робітників – італійці і наші працівники, які навчались з виконання різних технологічних операцій в італійців. Зрозуміло, що витрати за цей період значно перевищували звичайні, які відповідають умовам, коли робітники працюють не здвоєною кількістю. Цим і пояснюється утворення інерційного інвестиційного процесу, у якому на початкових етапах роботи підприємства спостерігається нульовий прибуток або, навіть, період збиткової роботи [122].

При дослідженні безінерційного інвестиційного процесу, коли він порівнювався з інерційним, зовсім не враховувався такий важливий чинник як умови функціонування цих підприємств. А ці умови принципово відрізняються, коли реалізується безінерційний чи інерційний інвестиційний процес, оскільки на перших підприємствах є період освоєння потужності, а на других немає. Тому для проведення об'єктивного дослідження необхідно розглянути як цей чинник впливає на зміну кінцевого циклу праці підприємств із серійним та одиничним типами виробництва. Тільки після виконання такого дослідження можна зробити остаточний висновок про ефективність цих інвестиційних процесів.

Період освоєння потужності, як обґрунтовується в [126], можна досліджувати в тривимірному економічному просторі з координатами ППТ, де P і T – визначають продуктивність (інтенсивність) виготовлення продукції в грошових і натуральних одиницях вимірювання, а T – час. Особливістю дослідження цього простору є і те, що у такому разі виникає необхідність групувати всі витрати за двома ознаками – постійними (умовно-постійними) та змінними (умовно-змінними) витратами.

Іншою особливістю моделювання інерційного та безінерційного інвестиційних процесів діяльності підприємства, яке принципово відрізняється від подібних досліджень, які наведені в [126], є те, що воно здійснюється у два етапи: спочатку додана вартість $P_{\text{дв}}$ і умовно-постійні витрати $P_{\text{упв(А)}}$ ⁷

розглядаються без врахування амортизаційних відрахувань $P_{\text{а}}$, а на другому етапі амортизація враховується, тобто додається до умовно-постійних витрат і віднімається від доданої вартості (фактично ці математичні операції

приводять до того, що умовно-змінні витрати $\Pi_{упв}$ зміщуються вгору (див. рис. 2.3).

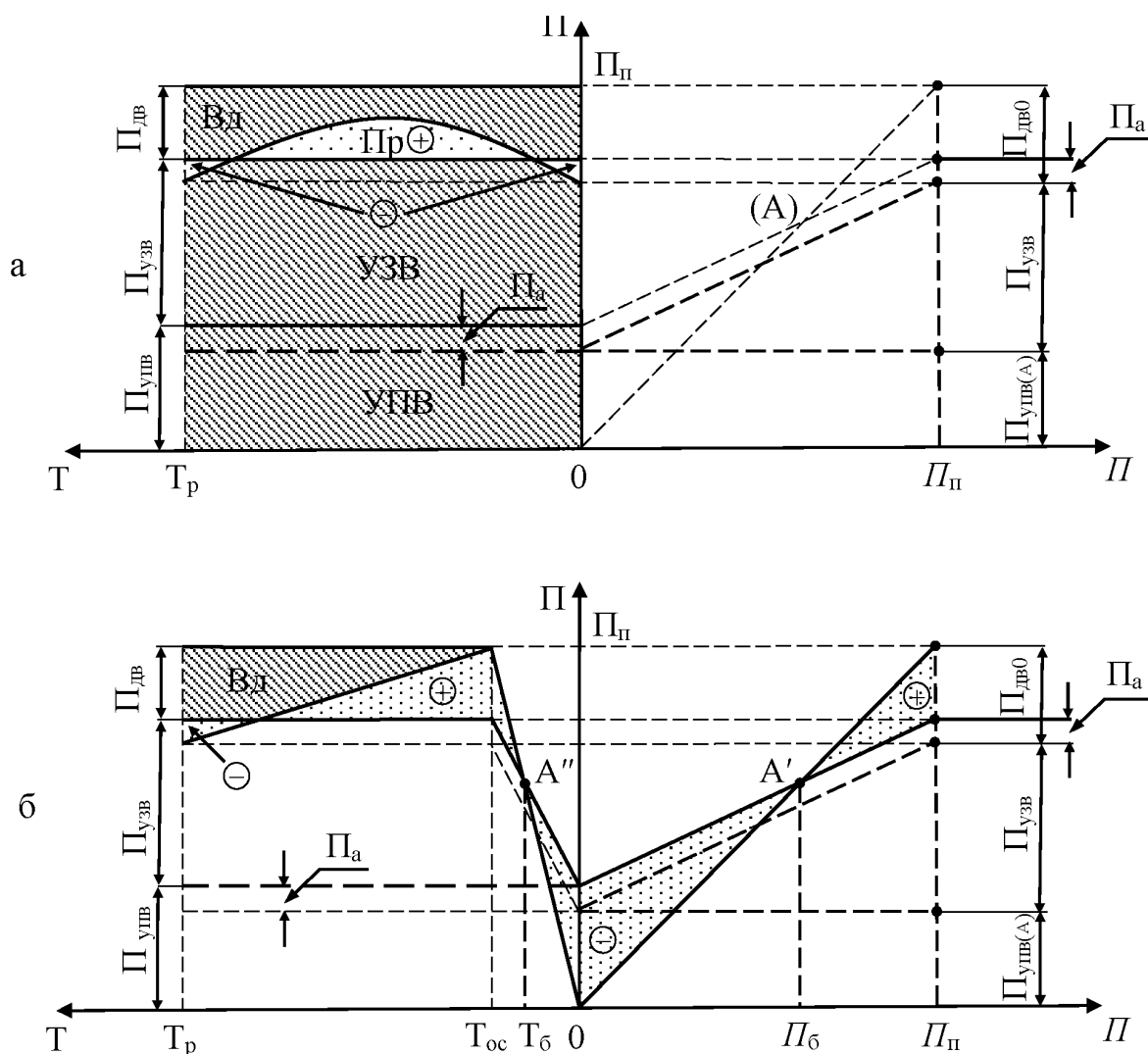

Рис. 2.3. Моделювання інерційного (а) і безінерційного інвестиційних процесів у тривимірному економічному просторі.

Інерційний інвестиційний процес, який спостерігається на підприємствах з неперервним циклом виготовлення продукції або конвеєрним виробництвом, має такі основні особливості (рис. 2.3 а):

- оскільки потужність підприємства Π_n в натуральних одиницях вимірювання залишається незмінною, то в площині ПП утворюються залежності, які в [127] названо «точковими функціями» (показано виділеними точками), особливістю яких є те, що між цими точками і початком координат практично немає зв'язку (на рисунку показано пунктирними лініями);

- внаслідок наявності точкових функцій, що не мають зв'язку з початком

координат, точка беззбитковості, яка на рисунку показано як т. (А), не має економічного змісту (відсутня);

- початкові умови розгляду діяльності підприємства, які відповідають «зведеному циклу праці», який не враховує амортизаційні відрахування, відповідає таким показникам: умовно-постійні витрати $\Pi_{упв(А)}$, умовно-змінні витрати $\Pi_{узв}$ і додана вартість $\Pi_{дв0}$;

- при переході до «кінцевого циклу праці», у якому виділяються і враховуються амортизаційні відрахування, здійснюється перехід до таких показників: умовно-постійні витрати $\Pi_{упв}$, умовно-змінні витрати $\Pi_{узв}$ і додана вартість $\Pi_{дв}$;

- внаслідок зміщення умовно-змінних витрат $\Pi_{узв}$ вгору на величину амортизаційних відрахувань Π_a зменшується додана вартість до величини $\Pi_{дв}$, що приводить до утворення зони прибутку Π_p , яка має додатне значення (на рисунку показна плюсом) і дві зони від'ємного (показано мінусом).

Безінерційний інвестиційний процес, який спостерігається на підприємствах із серійним і одиничним типом виробництва продукції, має такі основні особливості (рис. 2.3 б):

- у такому разі підприємство починає функціонувати із нульовою продуктивністю, і тільки в процесі освоєння потужності вона зростає від нуля й до значення Π_n в натуральних одиницях вимірювання і Π_n – в грошових;

- внаслідок цього утворюються функціональні залежності, які визначають зміну основних показників (обсяги реалізованої продукції, її собівартість тощо) в період освоєння потужності;

- наявність функціональних залежностей є причиною утворення точки беззбиткової роботи (її проекції на окремі площини тривимірного простору позначено A' і A''), яка утворюється в точці перетину графіків функцій, що визначають зростання обсягів реалізованої продукції і її собівартості в період освоєння потужності;

- найбільшою особливістю цього інвестиційного процесу є те, що на таких підприємствах є період освоєння потужності, який відповідає тривалості $T_{ос}$;

- проекція точки беззбитковості на осі координат утворює такі економічні показники: Π_b - координата точки беззбитковості, яка показує, при якій продуктивності виготовлення і реалізації продукції на підприємстві почне утворюватись прибуток (почнеться зона прибуткової роботи); T_b - показує, через який проміжок часу на підприємстві почне утворюватись прибуток;

- існує ще одна причина утворення зони збиткової роботи в період, коли діяльність підприємства наближується до завершення розрахункового періоду його експлуатації T_p , це є врахування амортизаційних відрахувань та зміщення умовно-змінних витрат вгору, що зменшує фактичне значення доданої вартості і утворює ще одну зону збиткової роботи (на рис. 2.3 б показано стрілкою і знаком мінус) [17].

На рис. 2.4 показано побудову графіків функцій інвестиційного циклу, які визначають зміну поточних значень прибутку, які отримуватимуть на підприємствах, що працюють за схемами інерційного або без інерційного інвестиційного процесу.

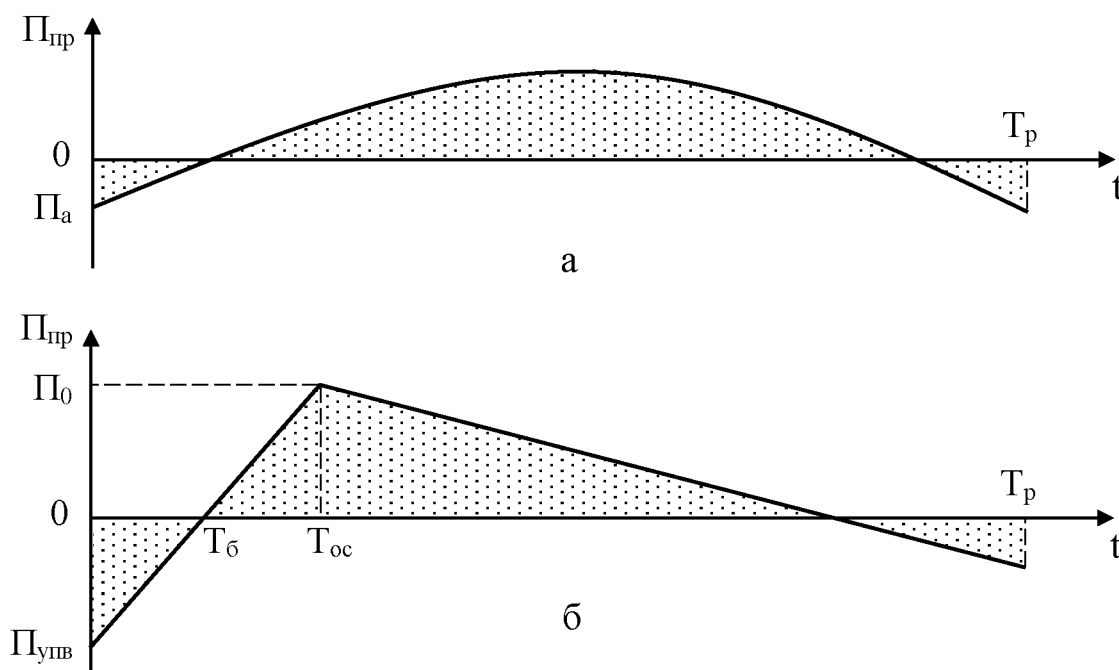

Рис. 2.4. Побудова графіків функції інвестиційного циклу для інерційного та безінерційного інвестиційного процесу.

З рис. 2.4 видно, що функції інвестиційного циклу для підприємств з інерційним та безінерційним інвестиційним процесом виготовлення продукції

практично є ідентичними, тобто мають незначні відмінності. Все це свідчить про те, що при моделюванні економічних процесів не можна брати до уваги тільки окремі чинники, навіть якщо вони є найважливіші (як у нашому випадку це зміна прибутку за часом). Треба враховувати й те, як ці чинники реалізуються в реальних умовах (як у нашому випадку для такої реалізації на підприємствах із серійним та одиничним типом виготовлення продукції необхідним є період освоєння потужності, що принципово змінив розвиток цього процесу).

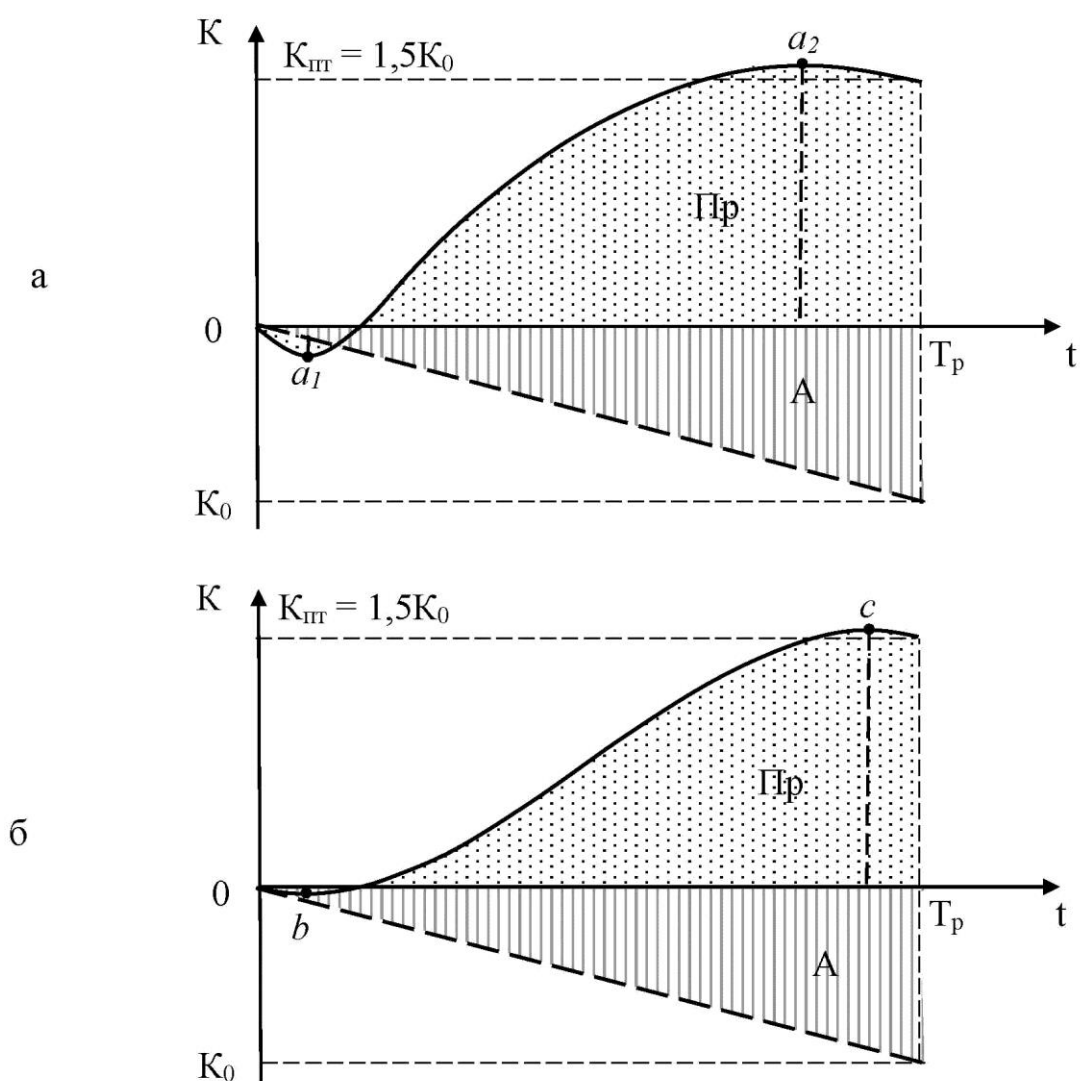

Рис. 2.5. Моделювання кінцевого циклу праці для безінерційного (а) та інерційного (б) інвестиційних процесів, де $K_{ит}$ – загальна (сумарна) величина прибутку (Π_p); K_0 – первісна вартість основних засобів; A – амортизаційні відрахування; точки a_1 і b визначають кінець збиткового періоду, а a_2 і c – початок такого періоду.

Хоча цьому є відповідне пояснення. По-перше, розглянуті моделі описують ідеалізований стан інерційної економічної системи – підприємства з постійним обсягом випущеної продукції, а реальних умовах такий стан можна спостерігати досить рідко. По-друге, в багатьох галузях розрахунковий період експлуатації підприємств охоплює 40 – 50 років, а тому виконати дослідження протягом такого періоду досить складно (в економічній літературі таких досліджень практично не існує). Все це свідчить про об'єктивні труднощі дослідження цього процесу.

Проте, незважаючи на ці труднощі, існує таке дослідження, яке підтверджує правильність наших гіпотез. Ще у 1983 році німецькі економісти К. Маттерн і З. Танхойзер в монографії «Основні фонди в промисловості ГДР» на основі статистичних даних побудували графічну модель розвитку інвестиційного процесу на підприємстві хімічної промисловості [94].

Вихідні дані цього підприємства такі: первісна вартість основних фондів $K_0 = 20$ тис. марок; амортизаційний період $T_a = 10$ років (цей показник за економічною сутністю відповідає розрахунковому періоду експлуатації цього підприємства T_p); обсяг випуску продукції є незмінним протягом всього періоду функціонування підприємства; період освоєння потужності є відсутнім.

Знаючи ці показники можна визначити кінцевий цикл праці для цього підприємства і побудувати графіки складових його процесів. Однак передусім треба визначити початкове значення рентабельності (економічного прискорення) маргінального прибутку.

Тому, на нашу думку, у такому разі можна застосовувати опосередковані доведення -з показників реальних підприємств вилучати вплив другорядних чинників і процесів, тобто наближати їх діяльність у відповідність до абстрактно-теоретичного вигляду. І такий метод ідеалізації, на нашу думку, може вирішити багато економічних проблем стосовно реального підтвердження теоретичних розрахунків.

Висновок до розділу 2.

Аналіз показників діяльності машинобудівних підприємств центрально-східного і західного регіонів України показав, що існують загальні тенденції розвитку відтворювального процесу, які властиві всім цим підприємствам. Однак існують окремі тенденції, які в цих регіонах відмінні. Серед найголовніших є те, що коефіцієнт зношення основних засобів машинобудівних підприємств Львівщини значно перевищує цей показник, який спостерігається в центрально-східному регіоні. Це негативна тенденція, яка свідчить про те, що треба вживати негайних заходів з покращення відтворювального процесу основних засобів на західних машинобудівних підприємствах, оскільки без них є ризик втрати цих підприємств.

Встановлено, що функції інвестиційного циклу для підприємств з інерційним та безінерційним інвестиційним процесом виготовлення продукції раніше розглядалися як такі, що мають різну форму графіків цього процесу. Однак врахування такого додаткового чинника як період освоєння потужності, який є характерним для підприємств з безінерційним інвестиційним процесом, показав, що функції інвестиційного циклу для цих процесів є ідентичними.

РОЗДІЛ 3.

ПОКРАЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Більша частина існуючих українських машинобудівних підприємств характеризується тим, що, як показало виконане нами дослідження, коефіцієнт зношення їх основних засобів є досить значним – у багатьох випадках наближаються до граничного значення, а на окремих підприємствах вже й перевершують його. Все це свідчить про критичний стан, який склався в цій галузі [38, 82, 102]. Для його зміни, на нашу думку, треба вживати ряд комплексних заходів, метою яких має бути покращення стану існуючих підприємств і будівництво нових, основою яких має бути залучення найновішої інноваційної технології з випуску інноваційної продукції.

Інноваційне відтворення основних засобів підприємств ми розглядатимемо в наступному розділі, а тепер всю увагу зосередимо на вдосконаленні методів планування відтворювального процесу на підприємствах, які завершують перший розрахунковий амортизаційний період їх експлуатації.

Для продовження дослідження треба ще раз коротко проаналізувати всі основні властивості, які є характерними для цього періоду.

Виконане нами дослідження машинобудівних підприємств показало, що для цього періоду характерними є такі економічні явища та процеси:

- значний термін експлуатації підприємств і велике значення коефіцієнта зношення їх основних засобів, яке перевищує рекомендоване нами значення 0,55 (55%) – на підприємствах західного регіону середнє значення цього показника становить 0,649, а в центрі і на сході – 0,517;

- значний термін експлуатації активної частини основних засобів – на підприємстві ТОВ «ХЗПТО» устаткування, яке експлуатується понад 20 років, становить 75% і понад 10 років – 19%, що в сумі відповідає 94%; на ПАТ «ЛКМЗ» – понад 20 років 52%, а понад 10 років 47%, тобто в сумі це відповідає 98%; на ПАТ «Харверст» – понад 20 років 62%, понад 10 років 26%, а в сумі – 88%;

- наявність періоду збиткової роботи, який фактично спостерігається на

значній частині машинобудівних підприємств, що має відповідне теоретичне пояснення, оскільки однією із причин такої збитковості, як показало виконане нами дослідження, може бути неправильне застосування методу розрахунку амортизаційних відрахувань;

– моральне старіння активної й пасивної частини основних засобів підприємств і загалом технологічного процесу виготовлення машинобудівної продукції.

Окремі явища і процеси, які спостерігаються в цей період, потребують додаткового пояснення. Це зумовлено тим, що окремі економісти висловлюють думку про те, що підприємство, коли воно потрапляє в зону збиткової роботи, має припиняти свою роботу навіть до завершення розрахункового амортизаційного періоду його експлуатації [30, 50, 69, 73, 140].

Загалом це неправильна думка, оскільки ще К. Маттерн і З. Танхойзер в монографії «Основні фонди в промисловості ГДР» (1983 р.), коли моделювали інвестиційний цикл, стверджували, що завершувати діяльність підприємства в період досягнення збиткової роботи недоцільно. Вони правильно пояснювали це тим, що амортизаційний період експлуатації основних засобів підприємства ще не завершено, а тому на підприємстві будуть отримувати суми амортизаційних відрахувань.

Тобто можна прийти до такого висновку, що фактичну збитковість підприємства треба визначати маргінальним прибутком, який складається із суми бухгалтерського прибутку і амортизаційних відрахувань. А ця збитковість настає тільки після завершення розрахункового амортизаційного періоду основних засобів підприємства, який для різних галузей становить від 20 до 40 років. І при досягненні цього терміну на підприємстві треба вирішувати принципово нову проблему – продовжувати чи припиняти діяльність підприємства. Якщо продовжувати, то у такому разі треба приймати рішення як відтворювати не окремі види основних засобів, а загалом все підприємство.

Типовим рішенням є реалізація відповідного інвестиційного проекту в межах існуючих видів капітального будівництва –розширення, реконструкції чи

технічного переозброєння підприємства [72, 137, 207]. Такі рішення принципово міняють всю відтворювальну структуру основних засобів. Внаслідок цього виникають умови для продовження діяльності підприємства.

Однак, як свідчить практика і виконане нами дослідження, одних цих заходів у багатьох випадках недостатньо. Треба їх підкріплювати такими додатковими: диверсифікація виробництва і виготовлення нової продукції; виготовлення традиційної, але інноваційної продукції тощо. Тобто всі ці заходи, як правило, стосуються двох видів відтворення – інвестиційного та інноваційного.

Інвестиційне відтворення – це традиційне відтворення будь-яких основних засобів підприємства. Інноваційне відтворення – це відносно новий термін, який показує, що відтворення відбувається на принципово новій основі – технологічно-організаційній, управлінсько-інформаційній, постачально-збутовій, фінансово-економічній тощо, головним елементом якої ми вважаємо наявність утворення економічного прибутку (надприбутку). Але загалом ці види відтворення не є чимось принципово новим для економіки України, оскільки вони в той, чи іншій мірі застосовуються на підприємствах.

Принципово новим, на нашу думку, видом відтворення основних засобів є «консервація виробництва». Цей термін дійсно не вживається в економічній практиці, але сама сутність цього процесу відома вже давно (практично із середини минулого століття). Як це не дивно але ні в радянський період, ні тепер на цей процес економісти-теоретики чомусь не звертають увагу. Хоча, на нашу думку, цей вид відтворення можна було б застосовувати на багатьох підприємствах України.

Цей вид відтворення належить головним чином до «завершального (фінішного)» виду відтворення основних засобів підприємства. Сутність цього явища є така.

Часто підприємства окремих галузей (машинобудування, переробної тощо) створюють в невеликих містах, оскільки там дешевша земля і є дешева робоча сила. Однак, після завершення розрахункового періоду експлуатації

цього підприємства (25 - 30 років), воно перетворюється у малоприбуткове або взагалі збиткове. Тому власнику підприємства воно стає непотрібним - у більшості випадків він згоден продати його на металобрухт.

Але тут виникає інша проблема - і не одна. Що робити з масою звільнених працівників цього підприємства, які здебільшого майже досягли пенсійного віку? Сплачувати допомогу з безробіття протягом багатьох років, що є значним тягарем для місцевих бюджетів, тим більше, що будь-яких надходжень в цей місцевий бюджет від цього підприємства вже не буде (а інших таких відносно великих підприємств для цієї місцевості може й не бути). Внаслідок цього весь регіон перетворюється у депресивний.

Із середині минулого століття така проблема найбільш масово виникла в США. Її вирішували на державному рівні. Було прийнято рішення про державну форму підтримки таких підприємств. По-перше, створили специфічну форму «колективної власності», яку ще називають «народні підприємства» - це підприємство передавалось у власність всіх його працівників практично за «умовно-мінімальну плату». По-друге, різницю між реальною ринковою вартістю цього підприємства (металобрухту) і зібраною сумою від працівників підприємства держава (штат) сплачувала власнику за рахунок коштів бюджету або кредиту. Втретє, створювались пільгові умови для діяльності цього підприємства - надавались незначні податкові пільги цьому підприємству і окремим споживачам їхньої продукції.

Для управління підприємством працівники наймали відповідних менеджерів. Собі («власникам») вони як правило сплачували тільки зарплату.

Внаслідок застосування цієї програми був отриманий значний економічний і соціальний ефект. Підприємство продовжувало працювати, виготовляючи традиційну потрібну продукцію. Місцевий бюджет не витрачав кошти на сплату за безробіття, а навпаки отримував - хоч і в меншій кількості від попереднього рівня. Ця продукція користувалась попитом головним чином із-за низьких цін. Це пояснюється двома чинниками: наданими податковими пільгами і тим, що працівників підприємства не цікавив прибуток, оскільки їх цікавила

одна умова - щоб це підприємство як можна довше працювало. Тому всі кошти, які перевищували реальні витрати, спрямовувались на відновлення основних засобів, оскільки після розрахункового періоду їх експлуатації вони зростають значно швидше. Тобто вони на практиці вирішували проблему «консервації існуючого виробництва».

Існували й інші ефекти. Оскільки на таких підприємствах, як правило, працюють робітники із значним досвідом, то на них дуже зручно проводити навчання молодих робітників самих різних спеціальностей. І цей досвід також активно використовувався, оскільки він давав додатковий дохід для цих підприємств.

Внаслідок всіх цих заходів в США за станом на кінець 2010 року було зареєстровано більше ніж десять тисяч таких і подібних фірм. На цих підприємствах було зайнято більш ніж 10,3 мільйонів робітників-акціонерів, або 10% всього працездатного населення США.

Дивним є те, що інформація про цей досвід фактично «соціалістичної праці» практично не наводився в радянський період. Тому в економічній літературі про нього майже не згадують. Тепер цей досвід для більшості підприємців також не є цікавий, оскільки він значною мірою не є комерційний проект - його головна мета не отримання прибутку, а збереження підприємства. Але він, на нашу думку, є надзвичайно цікавим з державних і регіональних позицій, оскільки мова йде про наповнення державного та місцевих бюджетів і вирішення важливих соціальних проблем.

На цю форму «колективної власності (народні підприємства)» в багатьох країнах звертають значну увагу. У нашого сусіда - Російській Федерації - також спостерігаються значні зрушення в розвитку цієї форми власності [124]. Так, наприклад, на позачерговому засіданні Секції з проблем демократизації управління підприємствами при Російській Академії Наук було встановлено, що вже понад сімдесят країн ввели закони про надання працівникам пільг на одержання прав керуванням і прибутками підприємств. Серед країн, що визнали ефективність роботи підприємств з колективною формою власності, знаходяться

США, Німеччина, Китай, Японія, Франція, Англія, Італія, Ізраїль, Угорщина, Польща. Понад 10% працівників цих держав зайняті в компаніях, з акціонерною власністю працівників, і щороку цей відсоток тільки збільшується [165].

Загальні принципи створення таких підприємств є такими. Колективна власність формується шляхом її розподілу серед членів колективу, зайнятих на певному підприємстві. Як правило, вона функціонує в акціонерній формі капіталу, проте акції можуть розподілятися виключно серед працівників даного підприємства. Це неподільна спільна власність трудового колективу, починаючи від керівництва підприємства і закінчуючи некваліфікованими робітниками. Якщо працівник звільняється з підприємства, йде на пенсію або вмирає, його пай або акції залишаються в розпорядженні підприємства, будуть продані (або передані) працівникам, які прийняті на роботу, або розподілені між уже працюючими членами колективу. При цьому працівник, який залишив підприємство, що пішов на пенсію, або родичі померлого, отримують тільки відшкодування вартості акцій в грошовій формі. Отже, колективна власність буде продовжувати функціонувати, навіть якщо весь персонал підприємства повністю оновиться [167].

Самим складним і невирішеним питанням, виходячи з досвіду Російської Федерації, є те, що більшість створених народних підприємств було утворено за рахунок тих акцій, які працівники отримали в ході приватизації, хоча в законі про приватизацію це не передбачалось. Тобто проблема полягає в тому, що працівники підприємств зазвичай не мають коштів для здійснення такої приватизації. Слід пам'ятати що народні підприємства засновують не удачливі бізнесмени, а рядові працівники, яким достатньо важко накопичити такі значні заощадження [124].

становить не більше 42 тисяч осіб, що відповідає 0,01% від загальної кількості працюючих в сфері виробництва товарів і послуг [122].

Причиною такого відставання, у порівнянні із США та іншими країнами - Китай, Германія тощо, є, на нашу думку, те, що в Росії не існує комплексного плану переходу підприємства з приватнокапіталістичних компаній в народне

підприємство, який існує і застосовується в США під назвою "ESOP».

Сутність цього плану складається із таких основних елементів [166]:

- власникам підприємства немає потреби відмовлятися від його приватнокапіталістичної основи, оскільки їм надається можливість на деякий час володіти контрольним пакетом акцій створюваного народного підприємства;
- працівники, в свою чергу, безкоштовно отримують акції свого підприємства з правом голосувати за системою «одна акція - один голос»;
- при цьому власники і колектив підприємства отримують всі переваги впровадження плану «ESOP»: зменшення податкових платежів, залучення для роботи підприємства нових економічних ресурсів, підвищення вмотивованості праці і її продуктивності;
- перевагою цього плану є те, що описана схема не передбачає будь-яких потрясінь для бізнесу, що пов'язано з різким переходом на колективну основу, що, в свою чергу, дає змогу отримувати прибуток всім учасникам цього процесу: і власникам підприємства, і його працівникам, і державі загалом шляхом збільшення податкових зборів і економії витрат зі сплати за безробіття.

Загалом план "ESOP» є багатомірним документом, у якому передбачаються різні варіанти здійснення переходу від капіталістичної форми власності на підприємство, коли головною метою є, здебільшого, максимізація отриманого прибутку, до колективної, майже соціалістичної, коли головною метою є фактично створення робочих місць (точніше їх не втрата) і максимальна підтримка функціонування підприємства, оскільки воно відіграє важливу соціальну роль для відповідного регіону, і, в той же час, є потрібним для суспільства, оскільки виготовляє дешеву потрібні продукцію.

Ми переконані, щоб в Україні під час приватизації хоч в деякій мірі пішли цим шляхом, то теперішні результати економічного розвитку країни були б зовсім інші. Хоча і тепер (із значним запізненням) треба розпочинати

впроваджувати плани, які подібні до плану «ESOP», але з врахуванням наших особливостей. Тільки це, на нашу думку, дасть можливість врятувати значну частину існуючих машинобудівних підприємств (і не тільки їх).

Розглянуті вище плани підтримки і розвитку існуючих підприємств стосуються головним чином організаційно-юридичної сторони розглянутої проблеми, у яких чисто економічні питання практично не досліджуються. А без розгляду цих питань реалізувати такі плани, на нашу думку, неможливо.

Дотепер ми фактично розглядали локальні економічні питання, але деякою мірою розширенні, тому що враховувався період освоєння потужності, відтворення основних засобів підприємства, оскільки не враховувалось те, що треба робити після завершення першого періоду його експлуатації. Для усунення цього недоліку треба, на нашу думку, повторно ретельно розглянути запропоновані нами моделі, але під кутом зору, який має бути спрямований на створення методу обґрунтування продовження експлуатації підприємства, тобто на обґрунтування другого циклу його експлуатації, який має розпочинатись після завершення першого.

Цей розгляд ми будемо виконувати для підприємств з безінерційним інвестиційним процесом, який є характерним для серійного та одиничного типу виготовлення продукції. Він зумовлений тим, що таких підприємств є найбільше в машинобудуванні.

Передусім розглянемо функції інвестиційного циклу з врахуванням періоду освоєння потужності і визначимо як вони узгоджуються із методом розрахунку амортизаційних відрахувань.

Якщо згрупувати функції інвестиційного циклу, які визначають зміну поточних значень прибутку і його сумарних значень, а також зміни амортизаційних відрахувань, то можна отримати такий рисунок (рис. 3.1).

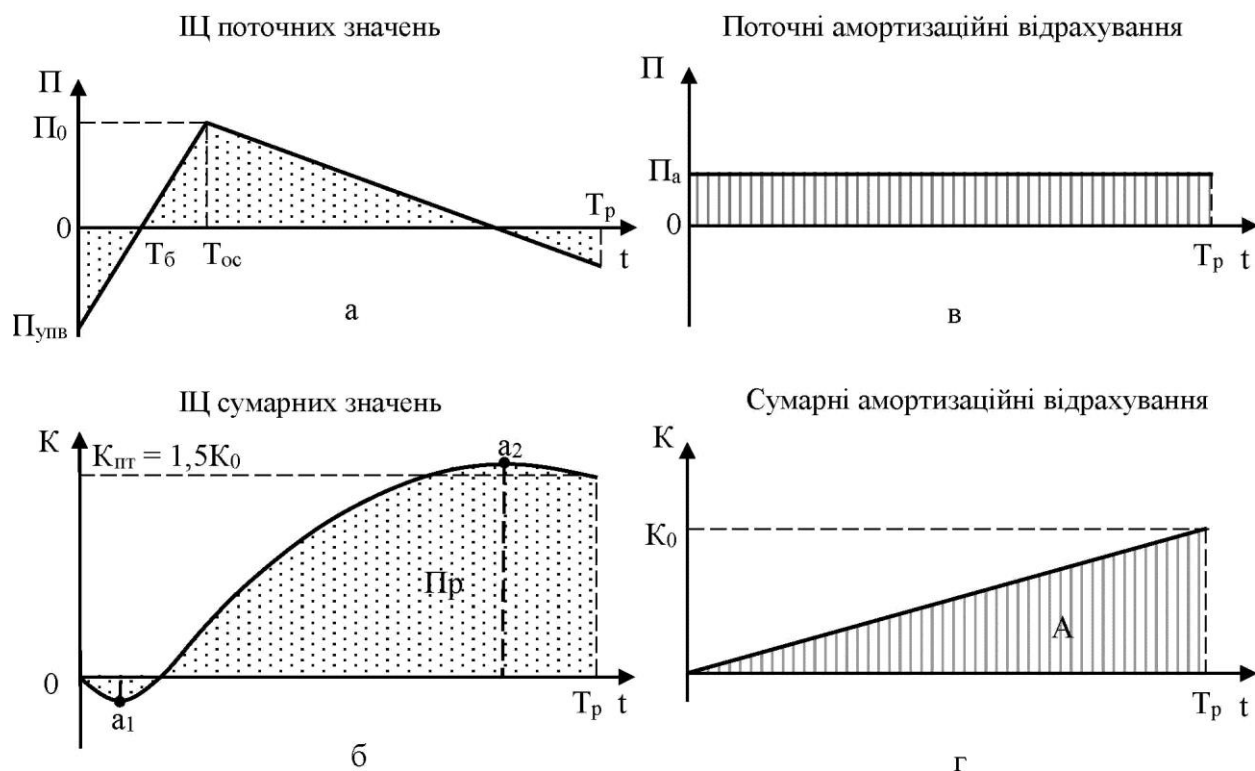

Рис. 3.1. Побудова графіків функцій інвестиційного циклу (ІЦ) і амортизаційних відрахувань для безінерційного інвестиційного процесу.

Коли виконати комплексний аналіз цих отриманих функцій інвестиційних циклів і амортизаційних відрахувань, які показані на рис. 3.7, то можна отримати несподіваний результат. Із всіх підручників з економіки відомо, що основне призначення амортизаційних відрахувань – це вартість основних засобів, яка переноситься на виготовлену продукцію. Тобто це кошти, які фактично має отримати власник капіталу в процесі експлуатації підприємства.

Однак, аналізуючи рис. 3.1 б, можна встановити, що ця умова фактично не виконується. Це пояснюється тим, що на підприємстві остерігатиметься два періоди збиткової роботи: перший – від початку експлуатації підприємства й до точки a_1 і другий – від точки a_2 й до завершення першого періоду експлуатації, який відповідає значенню T_p . Тобто амортизація буде нараховуватись, але реальні кошти на рахунки підприємство не отримуватиме, оскільки амортизація є першочерговим компенсатором збиткової роботи. Така першочерговість пояснюється тим, що будь-які витрати викликають утворення певних зобов'язань підприємства щодо їх оплати (перед постачальниками матеріалів;

організаціями, що надають певні послуги; працівниками підприємства тощо). І тільки два елементи – прибуток і амортизаційні відрахування (а фактично один елемент – маргінальний прибуток) – є зобов'язанням власника підприємства перед самим собою.

Коли ми досліджували тривимірний економічний простір, то в ньому ми фактично визначали точки беззбиткової роботи і причини їх утворення – в період освоєння потужності це наявність умовно-постійних витрат, а в процесі експлуатації – зміщення значення маргінального прибутку (доданої вартості) на величину амортизаційних відрахувань.

Однак недоліком дослідження, який виконується у тривимірному економічному просторі є те, що в ньому складно детально досліджувати окремі процеси, які при цьому відбуваються. Тому можна зробити такий висновок: тривимірний економічний простір доцільно використовувати на початкових етапах дослідження, оскільки у такому разі виникає можливість комплексно розглядати більшість базових процесів, які при цьому відбуваються; однак в подальшому, при виконанні більш ретельного дослідження, треба переходити до їх моделювання в окремих площинах цього простору.

Скористаємось цим правилом і побудуємо функції інвестиційного циклу (ФІЦ), які визначатимуть зміни маргінального і бухгалтерського прибутку, який утворюватиметься на підприємствах з безінерційним інвестиційним процесом (рис. 3.2).

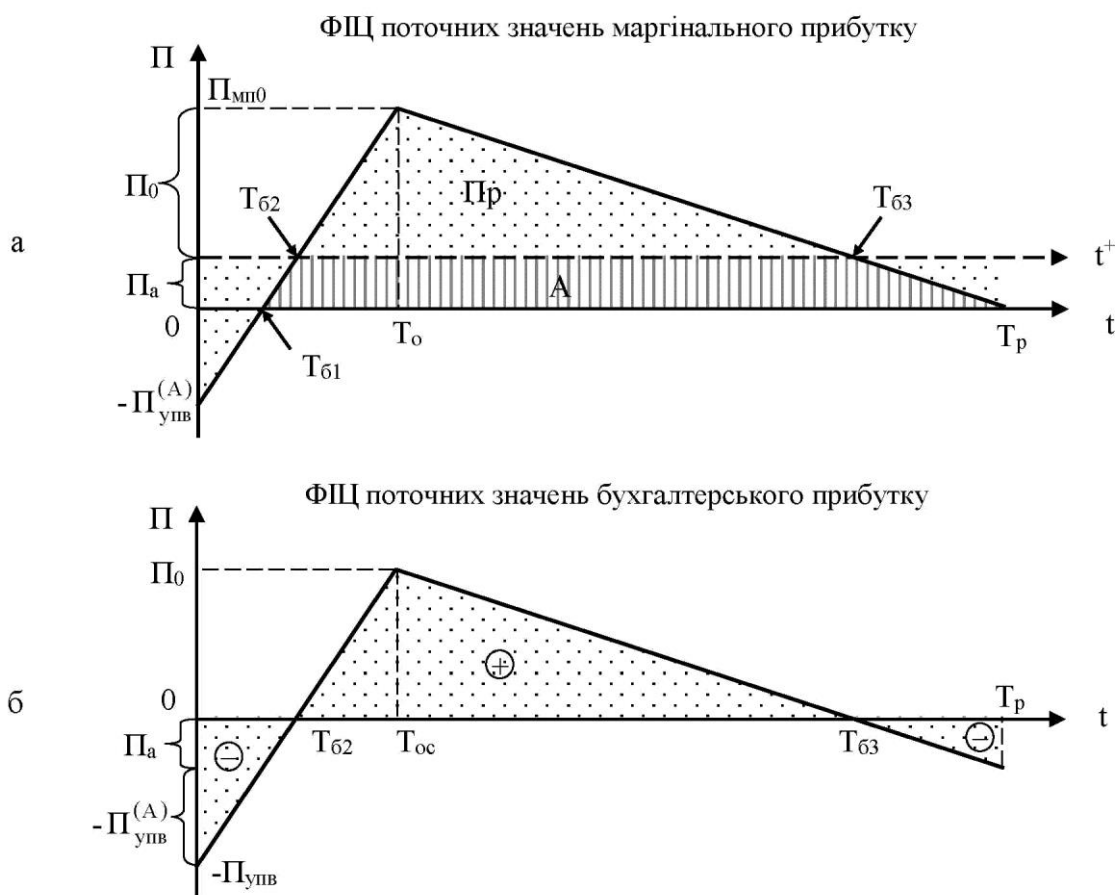

Рис. 3.2. Графіки функцій інвестиційного циклу (ФІЦ) поточних значень маргінального прибутку (а) і бухгалтерського (б).

На рис. 3.8 а показано як змінюватимуться значення маргінального прибутку протягом розрахункового амортизаційного періоду експлуатації основних фондів. Особливістю цього графіка є те, що умовно-постійні витрати $у_{\text{упв}}$ такому разі визначаються без врахування амортизаційних відрахувань Π

Окрім того, утворюється точка беззбиткової роботи T_{61} , яка визначає, з якого моменту на підприємстві почнуть реально утворюватись (надходити) кошти амортизаційних відрахувань, оскільки в період збиткової роботи амортизаційні відрахування нараховуються, але кошти, які можна віднести на цей рахунок фактично не надходять (зона реально отриманих коштів амортизаційних відрахувань на цьому рисунку позначено вертикальною штриховкою та індексом A).

Якщо від початкового граничного значення маргінального прибутку $\Pi_{\text{мп0}}$ відняти суму амортизаційних відрахувань Π_a , то наслідком цієї математичної

операції буде те, що вісь іксів, на якій відкладається час t , зміститься вгору до нового значення t^+ , і утвориться дві нові точки беззбитковості T_{62} й T_{63} , які показують, протягом якого періоду на підприємстві можна фактично отримувати всю суму нарахованих амортизаційних відрахувань із значенням Π_a , оскільки до точки T_{62} і після точки T_{63} амортизаційні відрахування на підприємство надходитимуть тільки частково (менше нарахованих сум).

Кінцевий графік функції інвестиційного циклу, який визначає зміну сум бухгалтерського прибутку на підприємстві (по іншому це можна назвати «фінансові результати від операційної діяльності»), показано на рис. 3.2 б.

Фактично на підприємствах поступатимуть кошти, які є меншими від нарахованих сум (див. рис. 3.2 а). Це пояснюється тим, що на таких підприємствах спостерігається два періоди збиткової роботи на початку і кінці розрахункового періоду. Внаслідок цього збитки компенсуються амортизацією і прибутком.

Можна зробити такий висновок: виконане дослідження показало, що, по-перше, треба обґрунтовано приймати рішення про метод розрахунку (нарахування) амортизаційних відрахувань, оскільки від цього залежить правильний розподіл отриманого прибутку і практичне усунення зон збиткової роботи; але по-друге, не менш важливо робити дослідження, яку суму амортизаційних відрахувань фактично буде отримано на підприємстві впродовж розрахункового періоду його експлуатації, оскільки недоотримані суми амортизації негативно впливають на амортизаційний процес, а під час періодично повторюваних криз і спадів виробництва цей відтворювальний процес через ці недоотримані суми може практично зупинитись (що, на нашу думку, тепер і спостерігається в Україні).

Для того, щоб показати, які суми амортизації можна реально недотримувати на підприємстві, і для більш детального показу як треба користатись запропонованою методикою, розглянемо числовий приклад.

Для усунення недоліків, які тепер спостерігаються в розвитку відтворювального процесу основних засобів підприємств, ми пропонуємо такі

комплексні заходи:

- запропонувати заходи, які покращують довготривалий цикл уречевленої праці (розглядатиметься у наступному розділі);
- розробити в Україні свою програму переходу частини підприємств, які завершують перший розрахунковий період експлуатації, до колективної форми власності «народне підприємство»;
- створити економічне обґрунтування методів, які полегшують здійснення такого переходу (розглядатиметься у наступному розділі);
- створювати нові інноваційні методи розрахунку амортизаційних відрахувань, які даватимуть можливість, з одного боку, покращувати функцію інвестиційного циклу, тобто збільшувати прибутковість підприємства, а з іншого, покращувати функцію амортизаційних відрахувань, тобто ліквідувати або зменшувати до мінімуму фактичні втрати сум амортизації, які тепер спостерігаються на підприємствах.

Висновки до розділу 3.

Більша частина існуючих українських машинобудівних підприємств характеризується тим, що коефіцієнт зношення їх основних засобів є досить значним – у багатьох випадках наближаються до граничного його значення, а на окремих підприємствах вже й перевершують його. Все це свідчить про критичний стан, який склався в цій галузі. Для його покращення треба вживати ряд комплексних заходів, метою яких має бути покращення стану існуючих підприємств і будівництво нових, на яких має залучатися найновіша інноваційної технологія і випускатися інноваційна продукція.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичні та методичні узагальнення щодо вирішення наукового завдання, яке полягає у розробленні теоретичних положень і прикладних рекомендацій щодо інноваційного відтворення основних засобів на підприємствах. Основні результати виконаного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки:

У сучасних умовах діяльності підприємств особливо актуальним є створення умов для їх розвитку за такими трьома напрямками: створення нових підприємств на інноваційних засадах; інноваційне відтворення існуючих підприємств, які знаходяться в зоні «сталого розвитку»; продовжити експлуатацію тих підприємств, які є важливими для вирішення соціально-економічних проблем окремого регіону, за межами першого розрахункового періоду їх експлуатації у вигляді «народних підприємств». Для реалізації цих планів застосовувати, окрім традиційних методів відтворення основних засобів підприємств, такі нові: «звужене» та «інноваційне» відтворення, а також «консервацію виробництва» у вигляді «народних підприємств».

Удосконалено метод розрахунку показників відтворення основних засобів підприємства шляхом застосування елементів довготривалого циклу уречевленої праці, який створює умови для теоретичного обґрунтування способу розрахунку амортизаційних відрахувань і визначення його базових показників (двох розрахункових періодів – експлуатації підприємства і амортизаційного, річної суми амортизації тощо), що дає змогу економістам і менеджерам підприємства приймати необхідні стратегічні рішення.

Запропоновано методи економічного моделювання функцій інвестиційного циклу та амортизаційних відрахувань, які базуються на застосуванні інерційного та безінерційного типу розвитку діяльності підприємства, що дає змогу економістам підприємства враховувати ці особливості з метою усунення зон збиткової роботи і можливих втрат амортизаційних коштів.

На основі виконаних досліджень встановлено, що на машинобудівних

підприємствах практично не використовується концепція довготривалого циклу уречевленої праці і методи стратегічного планування відтворення його діяльності загалом. З огляду на це, керівникам, економістам, фахівцям планово-економічного спрямування пропонується використовувати теоретико-практичні положення щодо інноваційного відтворення основних засобів на підприємствах

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев І.В. Планування оновлення структури основних засобів на стадії науково-технічної підготовки виробництва / І.В. Алексеев, Р.В. Фещур, А.В. Мазур // Економіка і держава. Міжнародний науково-практичний журнал, №5, 2013.-37 - 40.
2. Амоша О.І., Іванов М.І., Хижняк Л.Т., Прокопенко М. Д., Булеев І. П. Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу в промисловості / НАН України; Інститут економіки промисловості. -Донецьк, 2004. - 396 с
3. Анісімова М.В. Вплив інфляції на відтворення основних засобів підприємства / О.Я. Загорецька , М.В. Анісімова // Актуальні проблеми економіки 2013-2014: збірник тез VII міжнародної науково-практичної конференції / - Київ: вид. Національної академії управління, 2014. - С 25 -28.
4. Анісімова М.В. Відтворення основних засобів / М.В. Анісімова, Л.Р. Швед // Збірник тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції: Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки. - Луцьк: вид. Луцького НТУ, 2014. - С 19-20.
5. Анісімова М.В. Проблеми використання чинника часу в економічних дослідженнях / І.Б. Скворцов, М.С. Завербна, М.В., Л.Р. Швед // Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції: Управління інноваційним процесом в Україні: налагодження взаємодії між учасниками - Львів: вид. Львівської політехніки, 2014. - Електронне видання на CD-ROM. - С. 231-232.
6. Анісімова М.В. Проблеми використання чинника часу в економічних дослідженнях / І.Б. Скворцов, М.В. Анісімова, М.С. Завербна // Збірник матеріалів XII міжнародного наукового семінару: Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці та освіті. - Київ: вид. Національної академії управління, 2014. – С. 8-13.
7. Анісімова М. Вплив амортизаційних відрахувань на планування та розподіл умовно-постійних витрат / М. Завербна, М. Анісімова, О. Загорецька //

- Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції: Проблеми становлення інформаційної економіки в Україні. - Львів: вид. Ліга-Прес, 2014. – С. 89-92.
8. Анісімова М.В. Теоретичні та прикладні аспекти формування інноваційного відтворення основних засобів на підприємстві / М. Анісімова // Міжнародний збірник наукових праць науково-практичної Інтернет конференції: Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси в розвитку національних економік. – Тернопіль: вид. Крок, 2014. – №3. – С. 10-13.
 9. Анісімова М. Моделювання економічних процесів з використанням тангенціальних чисел і ортовекторного простору / І. Скворцов, Л. Швед, М. Анісімова // Вісник Львівського університету. Серія економічна, 2014. – № 51. – С. 65–75.
 10. Анісімова М.В. Процес відтворення основних засобів підприємств / М.В. Анісімова, І.Б. Скворцов, Л.Р. Швед // Культура Народов Причерноморья: научный журнал. Изд. Межвузовский центр Крым, 2013. – № 263 – Т. 2. – С. 134-139.
 11. Анісімова М.В. Розширення методів відтворення основних засобів на підприємстві / М.В. Анісімова, О.Я. Загорецька // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська національна академія управління, 2014. – № 6 (156). – С. 190-196.
 12. Анісімова М.В. Відтворення основних засобів / М. Анісімова // Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки, міжнародний збірник наукових праць Луцький НТУ, 2014. – № 2. С. 23-29.
 13. Анісімова М.В. Створення теоретично обґрунтованих методів розрахунку амортизаційних відрахувань / М.В. Анісімова // Економічні науки, серія "Облік і фінанси": збірник наукових праць Луцького НТУ, 2014. – №11 (41). – Ч. 2. – С. 14-21.
 14. Анісімова М.В. Моделювання короткострокового, довгострокового і кінцевого циклів праці на підприємстві [Електронний ресурс] / М.В. Анісімова // Ефективна економіка. – 2014. – № 11. Режим доступу до статті:

[http:// www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3569&p=1](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3569&p=1)

- 15.Анісімова М.В. Теоретичні засади інноваційного відтворення основних засобів на підприємстві / М.В. Анісімова // Економічний простір: міжнародний збірник наукових праць Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, 2014. – № 91. – С. 110-118.
- 16.Анісімова М.В. Сутність і проблеми інноваційного відтворення основних засобів підприємств / І.Б. Скворцов, М.В. Анісімова, Л.Р. Швед // Сборник тезисов XV Всеукраинской научно-практической конференции: Проблемы устойчивости функционирования субъектов рыночной экономики Украины . – Симферополь: Изд. «ИТ АРИАЛ», 2013. – С. 153-155.
- 17.АнісімоваМ.В. Планування витрат і прибутку підприємства з врахуванням обсягів виготовленої продукції та часу / І.Б. Скворцов, М.С. Завербна, М.В. Анісімова // Науковий вісник НУ «Львівська політехніка», 2013. – №776. – С. 164-171.
- 18.Анісімова М.В. Проблеми врахування чинника часу в економічних дослідженнях / І.Б. Скворцов, М.С. Завербна, М.В. Анісімова // Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції: Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури – Львів: видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 213-214.
- 19.Безверхий К.В. Непрямі витрати в системі управління промислових підприємств: обліково-контрольний аспект: монографія // К.В. Безверхий. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 276 с.
- 20.Безуглый А. Об изъятии части амортизационных отчислений и использовании мощностей предприятия. / А Безуглый // Экономика Украины. – 2006. – № 1. – С. 34-40.
- 21.Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП "ИТЕМ" ЛТД, "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. – 448 с.
- 22..Богма О.С. Сутність інноваційного потенціалу підприємства /О.С. Богма// Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – №1(9). – С. 12 – 15.

- 23.Богма О.С. Сучасний стан та проблеми інноваційної діяльності в Україні /О.С. Богма// Вісник Житомирського державного технологічного університету – 2011. – № 4 (58). – С. 179–182.
- 24.Богма О.С. Особливості управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств / О.С. Богма, А.С. Павлова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1 (13). – С. 195-199.
- 25.Боброва О.Г. Відтворення основних засобів аграрних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / О.Г. Боброва; Київський національний економічний університет. – К., 2002. – 20 с.
- 26.Бойко В.В. Процес компенсації виробничих витрат на промисловому підприємстві: теорія і практика управління: монографія / В.В. Бойко, М.С. Шашкевич. – Дніпропетровськ, 2014. – 161 с.
- 27.Бойко Л. М. Оцінка нематеріальних активів: актуальні проблеми обліку розв'язання / Л.М. Бойко, Т.М. Ніщенко // Економіка і регіон: науковий вісник Пол.НТУ ім. Ю. Кондратюка , 2012. – № 5(36). – С. 122-127.
- 28.Бойко О.М. Інноваційне забезпечення розвитку промислових підприємств України / О.М. Бойко // Проблемы и перспективы инновационного развития экономики: материалы десятой международной научно-практической конференции по инновационной деятельности. – Киев-Симферополь-Алушта, 2005. – С. 20-22.
- 29.Бойчук Т.М. «Витрати періоду» - економічна категорія та об'єкт бухгалтерського обліку / Т.М. Бойчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип.. 22.12. – С. 314-321.
- 30.Бондаренко А.П. Новые технологии и экономический риск / А.П. Бондаренко, В.П. Свидерский // Вчені записки: науковий журнал Харківський інститут управління, 2012. – №32. – С. 129-135.
- 31.Брайловський І.А. Інвестиційна діяльність і економічний розвиток: методологічний аспект: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.01 / І.А. Брайловський; ДонНУ. - Донецьк, 2010. – 20 с.
- 32.Бубенко П.Т. Амортизація і відтворення основних фондів житлово-

- комунальних підприємств: колективна монографія / П. Т. Бубенко, В. І. Тітяєв, О. В. Димченко, О. М. Таряник, І. А. Чистякова, О. В. Шкурко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х., 2010. – 255 с.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред. В. Т. Бусел – Київ, Ірпінь. – Перун, 2005. – 1728 с.
34. Вієцька О.В. Формування системи податкової амортизації основних засобів в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / О.В. Вієцька; Інститут економіки пром-сті НАН України. – Донецьк, 2010. – 20 с.
35. Войнаренко М.П. Облік та внутрішній аудит основних засобів в контексті прийняття управлінських рішень: колективна монографія / М. П. Войнаренко, А. Ф. Гуменюк, Р. Л. Цебень; Хмельниц. кооп. торг.-екон. ін-т. - Хмельницький : Цюпак А.А., 2012. – 210 с. – Бібліогр.: С. 181-190.
36. Ганущак-Єфіменко Л. М. Управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств малого і середнього бізнесу на основі економічної інтеграції / Л.М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 6(144). – С. 72-79.
37. Гітман Е. К. Підготовка фахівців для економіки інновацій: міжнародний досвід та напрямки розвитку / Е.К. Гітман, М.Б. Гітман, В.Ю. Столбов // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 5(143). – С. 215-223.
38. Глизнуца М.Ю. Концепція управління науково-технічним розвитком і досягнення стратегічних цілей машинобудівних підприємств / М.Ю. Глизнуца // Економічні науки: вісник Чернів. торговельно-економічний інститут, 2012. – IV(48). – С. 93-96.
39. Гоголь Т. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних вимог: наслідки для підприємств малого бізнесу / Т. Гоголь // Бухгалтерський облік і аудит: науково-практичний журнал, 2013. – № 7. – С. 3-12.
40. Голов С. Концепції амортизації та їх вплив на облік управління в сучасних

- умовах. / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 8. – С. 9-16.
- 41.Городянська Л.В. Облік і аналіз нарахування та використання амортизації: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Л.В. Городянська; Київський національний економічний університет. – К, 2005. – 19 с.
 - 42.Городянська Л.В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика: монографія / Л.В. Городянська; Державний вищий навчальний заклад Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. – К., 2008. – 224 с.
 - 43.Готра В. В. Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору України / В.В. Готра // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2014. – № 6(156). – С. 79-84.
 - 44.Гринюк Н. А. Інноваційний розвиток підприємств України: проблеми і перспективи / Н.А. Гринюк // Проблеми науки: науковий журнал. – 2011. – №3. С. 10-16.
 - 45.Гриценко О. І. Проблемні питання щодо обліку та нарахування амортизації основних засобів у сучасних умовах євроінтеграційних процесів / О.І. Гриценко, А.В. Матюшенко // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 3(34). – С. 208-210.
 - 46.Гуменюк А.Ф. Бухгалтерський облік та аудит відтворення основних засобів: теорія і практика: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / А.Ф. Гуменюк; Державна академія статистики та аудиту Держкомстату України. – К, 2010. – 20 с.
 - 47.Дейнега І.О. Інформаційне забезпечення оцінювання та планування споживання основних засобів на підприємствах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / І.О. Дейнега; Нац. Університет “Львівська політехніка”. – Л., 2005. – 22 с.
 - 48.Демченко М.А. Організаційно-економічні аспекти відтворення основних засобів колійного господарства залізниць: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / М.А. Демченко; Державний екон.-техн. університет транспорту. –

- К, 2011. – 20 с.
- 49.Денисенко М. П. Активізація інноваційної діяльності промисловій підприємств / М.П. Денисенко, Т.Є. Воронкова // Проблеми науки: науковий журнал, 2011. – №2. – С. 15-21.
 - 50.Диба В.Наукові підходи до визначення вартості нематеріальних активів та обліку / В Диба // Бухгалтерський облік і аудит: науково-практичний журнал, 2013. – № 4. – С. 9-15.
 - 51.Дмитриченко Л.И. Инвестиционная деятельность и экономическое развитие государства / Л.И. Дмитриченко, И.А. Брайловский. – Донецк: ООО «Східний видавничий дім», 2011. – 168 с.
 - 52.Долішній М.І. У пошуках відповіді на інноваційний виклик економічного розвитку / М.І. Долішній // Регіональна економіка, 2001. – № 1. –С. 236-240.
 - 53.Друкер Ф. Энциклопедия менеджмента./ Пер. с англ. – М.: Изд. дом "Вильямс", 2004. — 432 с.
 - 54.Євтушенко С.М. Амортизація основних засобів у системі бухгалтерського обліку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / С.М. Євтушенко; Нац. наук. центр “Інститут аграр. економіки” УААН – К, 2004. – 22 с.
 - 55.Єгоров П. В. Концепція організаційно-економічного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів реального сектору національної економіки / П.В. Єгоров, Г.О. Устименко // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 7(145). – С. 88-98.
 - 56.Єрмошенко М.М. Розвиток промисловості на інвестиційно-інноваційних засадах / [М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, В.М. Шандра, О.І. Гуменюк та ін.] // Організаційно-економічні аспекти інноваційного оновлення національної економіки: [колективна наукова монографія] / за ред. М.М. Єрмошенка, С.А. Єрохіна. – К.: НАУ, 2008. – Розд. 2.1. – С. 60-77.
 - 57.Єршова Г.В. Взаємозв'язок джерел фінансового забезпечення інвестиційної діяльності промислових підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Г.В. Єршова; Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К., 2010.

– 19 с.

- 58.Єршова Н. Ю. Якість облікової інформації: методичний підхід до оцінювання / Н.Ю. Єршова // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2014. – № 8(158). – С. 368-372.
- 59.Жуков Е.Ф. Самофинансирование при капитализме: Теория и практика. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 160 с.
- 60.Завлин П.Н. Оценка эффективности инноваций / П.Н. Завлин, А.В. Васильев // Издательский дом "Бизнес-пресса", 1998. – С.-Пб. – 216 с.
- 61.Загорская Т.В. Критический анализ основных этапов развития амортизационной политики в Украине / Т.В. Загорская // Научный информационный журнал “Бизнес Информ”. - № 11.- Харьков, 2007. - С. 3-6.
- 62.Загорська Т.В. Амортизаційна політика машинобудівного підприємства в системі антикризового управління. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук 08.00.04. Львів, 2010. - 180 с
- 63.Заикина В.И. ФРГ: государство и накопление капитала. - М.: Наука, 1973.- 193 с.
- 64.Залунін В.Ф. Особливості інноваційного відтворення потенціалу підприємства / В.Ф. Залунін, О.Л. Герасимова // Серія 1. Економіка: науковий вісник Чернігівського держ. інституту економіки і управління, 2012. - № 1(13). - С 35-44.
- 65.Згуровський Н. Науково-технологічний розвиток України за умов світової глобалізації / Н. Згуровський // Дзеркало тижня. - № 12 (336). - С 23.
- 66.Ільченко В. М. Взаємозв'язок методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції / В.М. Ільченко, Я.Ю. Гагаріна // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. - № 4(35). -С. 199-203.
- 67.Казанцев А.К., Миндели Л.Э. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика / Под ред. А. К. Казанцева, Л. Э. Миндели. 2-е изд. перераб. и доп. — М.: ЗАО "Издательство "Экономика" ", 2004. - 518 с.
- 68.Каменська Т. Міжнародні стандарти фінансової звітності в Україні:

- сучасний стан, практика і проблеми впровадження / Т. Каменська // Бухгалтерський облік і аудит: науково-практичний журнал, 2012. - № 12.- С. 39-43.
69. Канторер СЕ. Амортизация и сроки службы машин и оборудования в строительстве. - Изд. 2-е, перераб. и доп. - М.: Стройиздат, 1975. - 240 с.
70. Карпіщенко О. О. Розроблення методичного підходу до раціональної організації інноваційного процесу на підприємстві / О.О. Карпіщенко // Маркетинг і менеджмент інновацій: науковий журнал. Сумський державний університет, 2012. – № 1. – С. 157-163.
71. Кваша Я.Б. Амортизация и сроки службы основных фондов. ■- М.: Изд-во АН СССР 1959. – 228 с.
72. Коверга С.В. Ефективність діагностики техніко-технологічного потенціалу машинобудівного підприємства / С.В. Коверга, О. С. Передерєєва, С.П. Кузьменко // Маркетинг і менеджмент інновацій: науковий журнал. Сумський державний університет, 2011. – № 4, т. 2. – С. 205-209.
73. Козик В.В. Вплив амортизаційних відрахувань на інвестиційну ефективність продуктивних інноваційних проєктів машино- та приладобудування / В.В. Козик, О.Л. Політанська // Актуальні проблеми економіки, 2009. – №7. – С. 112-120.
74. Комарницький Б. М. Системи контролю виробничих процесів в ринкових умовах / Б.М. Комарницький // Маркетинг і менеджмент інновацій: науковий журнал Сумськ. дер. унів., 2011. – № 3, т. 1. – С. 161-166.
75. Комеліна О. В. Методичні засади формування інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні інноваційним розвитком / О.В Комеліна, Н.А. Фурсова // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 4(35). – С. 42-47.
76. Комлик М.О. Інноваційний розвиток – потреба та реальність / М.О. Комлик // Наукові вісті НТУУ «КПІ», 2003. – № 3(29). – С. 12-20.
77. Корнеева Т.А. Учетно-аналитическое обеспечение управления бизнес структурами в инновационной экономики / Корнеева Т.А., Кузьмина О.Н. //

- Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська національна академія управління, 2014. - № 10 (160). - С. 421-428.
78. Котковський В.С. Відтворення основних засобів та його фінансове забезпечення на підприємствах залізничної промисловості України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / В.С. Котковський; Київський національний економічний університет. – К., 2001. – 17 с.
79. Кохно Д.О. Амортизація інтелектуального капіталу / Д.О. Кохно // Економіка розвитку: науковий журнал, 2013. – №3(67). – С. 93-96.
80. Крамаренко Г.О. Реформування фінансово-кредитної системи та стимулювання економічного зростання в умовах міжнародної фінансової кризи: колективна монографія / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна, І. С. Шкура, О. А. Євтушенко, І. М. Бершадська, З. С. Пестовська, І. А. Півень, Л. П. Тимофєєнко, Ю. В. Горячкіна, М. В. Костромський. – Д., 2010. – 374 с.
81. Крюкова О.М. Розвиток та проблеми інноваційної діяльності в Україні / О.М. Крюкова, Н.І. Бережна // Вчені записки: науковий журнал Харківський інститут управління, 2012. – №32. – С. 198-202.
82. Кузьмін О. Є. Діагностика потенціалу підприємства / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник // Маркетинг і менеджмент інновацій: науковий журнал. Сумський державний університет, 2011. – № 1. – С. 155-166.
83. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, У.І. Когут. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 242 с.
84. Кузьмін О.Є., Скворцов І.Б., Загорська Т.В. Амортизація як економічне явище // Ефективність державного управління [Текст]: зб.наук.пр. – Вип. 20. – Львів: ЛРІДУ НЕДУ, 2009. – С. 265-275.
85. Кузьмін О.Є., Князь С.В., Вівчар О.Й., Мельник Л.І. Активізування інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств: монографія / За наук. ред. проф., д.е.н. О.Є.Кузьміна. – Стрий: ТзОВ “Укрпол”, 2005. – 250 с.
86. Кущик А. П. Підвищення ефективності використання основних засобів підприємства / А.П.Кущик, І.В. Коротя // Науковий вісник Запорізький

- національний університет, 2011. – № 3(11). – С. 30-36.
- 87.Левитская А. Напрямки стратегічного управління інноваційним розвитком регіону / А. Левитская // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 6(144). – С. 323-332.
 - 88.Левицька І.В. Управління відтворенням основних засобів в корпораціях автореф. дис. док. екон. наук: 08.00.04 / І.В. Левицька; Національний університет харчових технологій. – К., 2011. – 40 с.
 - 89.Левицька І.В. Відтворення основних засобів: теорія і практика: монографія. – Вінниця: Національний університет харчових технологій, 2010. – 281 с.
 - 90.Леонова Л.О. Бухгалтерський облік основних засобів та їх відтворення (на матеріалах вугільних шахт Донбасу): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Л.О. Леонова; Харківський державний унів. харчування та торгівлі. – Х., 2004. – 20 с.
 - 91.Лігузова В.О. Особливості функціонування механізму бюджетування інноваційних процесів на підприємстві / В.О. Лігузова // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська національна академія управління, 2014. – № 10 (160). – С. 180-184.
 - 92.Луцьків О. М. Інноваційні аспекти модернізації промислового потенціалу регіону / О.М. Луцьків // Інноваційна економіка: науковий виробничий журнал Терноп. держ. с/г досл. стан. ІКСГП НААН, 2012. – № 4(30). – С. 168-171.
 - 93.Лях Л., Короткевич О. Основне протиріччя державної амортизаційної політики та шляхи його подолання // Економіст. – 2000. – №3. – С. 103-107.
 - 94.Маттерн К., Танхойзер З. Основные фонды в промышленности ГДР: (Экономический аспект). – М.: Экономика, 1983. – 256 с.
 - 95.Михайленко С.В. Наукові засади планування бюджетних витрат на фінансування економічного розвитку та інновацій / С.В. Михайленко // Проблеми науки: науковий журнал, 2011. – №4. – С. 28-33.
 - 96.Михайлов А.М. Відтворення основних засобів сільськогосподарських

- підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / А.М. Михайлов; Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2009. – 20 с.
97. Моргун О.В. Відтворення основних засобів на молокопереробних підприємствах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / О.В. Моргун; ННЦ “Інститут аграр. економіки”. – К., 2011. – 20 с.
 98. Мосальов А.І. Дослідження проблеми класифікації невизначеностей у інноваційному підприємстві / А.І. Мосальов // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська національна академія управління, 2014. – № 11 (161). – С. 399-409.
 99. Моссаковський В. Шляхи вдосконалення обліку амортизації / В. Моссаковський, Т. Кононенко // Бухгалтерський облік і аудит: науково-практичний журнал, 2012. – № 4. – С. 12-17.
 100. Неговська Ю. М. Структурне моделювання важелів державного регулювання інноваційного-інтелектуального потенціалу / Ю.М. Неговська // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 6(144). – С. 122-133.
 101. Непомнящий Б. Українська інноваційна політика. Що? Де? Коли? / Б. Непомнящий // Дзеркало тижня. – 2002. – № 45 (420). – С. 13.
 102. Нижник В. М. Оцінювання зовнішнього середовища інноваційних бізнес-процесів промислових підприємств України методом “5х5” / В.М. Нижник, О.М. Полінкевич, О.М. Ніколаєва // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 8(146). – С. 69-74.
 103. Олексів І. Б. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу / І.Б. Олексів // Маркетинг і менеджмент інновацій: науковий журнал. Сумський державний університет, 2012. – № 5. – С. 209-219.
 104. Олійник Т.В. Організаційно-економічний механізм управління процесом відтворення основних засобів аграрних підприємств: монографія. – К.: ННЦ

IAE, 2013. – 191 с.

105. Онишко С.В. Особливості реформування амортизаційної політики в Україні / С.В. Онишко, Д.М. Серебрянський // “Фінанси України”, 2007. – № 4. – С. 13-19.
106. Орлов О.О. Планування діяльності промислового підприємства // О.О. Орлов. – К.: Скарби, 2002. – 336 с.
107. Орлов П., Орлов С. Про використання в Україні різних систем амортизації / П. Орлов, С. Орлов // Економіка України, 2005. – № 5. – С. 38-44.
108. Патон Б. Інноваційний шлях розвитку економіки України / Б. Патон // Вісник НАН України, 2001. – № 1. – С. 11-18.
109. Петухова О.М. Сучасні підходи до управління інноваційною діяльністю підприємств / О.М. Петухова, Г.В. Сілакова // [Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій](#), 2011. – № 39. – С. 139-144.
110. Петухова О.М. Формування системи управління інноваційною діяльністю підприємств / О.М. Петухова, Г.В. Сілакова // Наук. праці Нац. ун-ту харч. технологій, 2012. – №43. – С. 174-180.
111. Петухова О.М. Принципи та етапи розробки стратегії інноваційної діяльності підприємств / О.М. Петухова, Г.В. Сілакова // [Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій](#), 2012. – № 47. – С. 204-209.
112. Поддєрьогін А.М. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів промислових підприємств / А.М. Поддєрьогін, Н.А. Марченко // монографія : Державний інститут економіки і управління. — Чернігів: Десна, 2013. – 287 с.
113. Пожарська Л. Проблеми визнання та класифікації нематеріальних активів / Л. Пожарська // Бухгалтерський облік і аудит: науково-практичний журнал, 2012. – № 2. – С. 24-28.
114. Портер М.Э. Конкуренция. / М.Э. Портер. – М.: Издательство Дом "Вильямс", 2005. — 608 с.
115. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16.01.2003 № 433-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 13. – Ст. 93.

116. Рибалко С. В. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектора / С.В. Рибалка // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 3(34). – С. 70-74.
117. Рожен А. Вжити Україною. Чаювання в президента / А. Рожен // Дзеркало тижня, 2009. – № 5 (733). – С. 14.
118. Рудика О.В. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства у трансформаційній економіці : автореф. дис канд. екон. наук / О. В. Рудика; Харк. нац. екон. ун-т. – Х., 2006. – 16 с.
119. Рябенька М.О. Відтворення основних засобів підприємств спиртопродуктового підкомплексу АПК: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / М.О. Рябенька; Уманський національний університет садівництва. – Умань, 2012. – 20 с.
120. Савченко А., Никифоров А. Підвищення інвестиційного потенціалу прискореної амортизації / А. Савченко, А. Никифоров // “Економіка України”, 2007. – № 11. – С. 21-34.
121. Саєнко С.Г. Управління інноваційним розвитком основних засобів машинобудівних підприємств : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / С.Г. Саєнко; ДВНЗ "Приазов. держ. техн. ун-т". – Маріуполь, 2012. – 20 с.
122. Самарина Т.П., Миронова Т.А., Архипов А.В., Астапов К.Л. Проблемы экономики. Коллективная рабочая собственность и народное предприятие. Москва.: Аналитический вестник Совета Федерации ФС РФ, № 10(262), 2005.
123. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Пер. с венг. – М.: Прогресс, 1990. – 296 с.
124. Сергеев А. С. Совершенствование эффективности деятельности предприятий с коллективной формой собственности на территории Российской Федерации // Экономика труда (50), 2013. – С. 2-6.
125. Силантьев С.О. Економічні механізми інноваційно активних підприємств / С.О. Силантьев // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 5(143). – С. 132-

- 140.
126. Скворцов І.Б. Капіталізація підприємства на засадах інноваційного розвитку: Монографія / І.Б. Скворцов, Л.П. Гринаш / Львів: Видавництво «Посвіт», 2013. – 208 с.
127. Скворцов І. Б. Ефективність інвестиційного процесу: методологія, методи і практика: Монографія / І. Б. Скворцов // Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2003. – 312 с.
128. Скворцов І.Б. Аналітичні методи економетрії у сфері інвестицій: Введення в аналітичну економіку – Львів: Видав. Держ. уні-ту "Львівська політехніка", 1999. – 200 с.
129. Скворцов І.Б. Парадокси, догми і реальність економічної теорії: мікроекономіка для економістів: моногр. / І.Б. Скворцов – Львів: Видавництво НУ "Львівська політехніка", 2007. – 340 с.
130. Скляр І.Д. Оцінювання ризиковості фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства / І.Д. Скляр, А.В. Самойлікова // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська національна академія управління, 2014. – № 11 (161). – С. 173-179.
131. Смолінська Н. В. Методичні підходи до оцінювання рівня інноваційної спроможності підприємства / Н.В. Смолінська // Маркетинг і менеджмент інновацій: науковий журнал. Сумський державний університет, 2011. – № 4, т. 1. – С. 215-221.
132. Солодовник Л.М. Дослідження питання підвищення ефективності використання фондів підприємства / Л.М. Солодовник, А.В. Басова, А.І. Шаповал // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 3(34). – С. 102-107.
133. Солодовник Л. М. Вибір методів нарахування амортизації та раціональної амортизаційної політики підприємства / Л.М. Солодовник, Ю.В. Колесник // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 3(34). – С. 202-207.
134. Стадницький Ю. І., Саган Т. Л. Амортизація?!: Монографія. – Львів:

- Львівський Інститут Менеджменту, 2003. – 143 с.
135. Старицький Т.М. Раціональне відтворення основного капіталу в сільському господарстві: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / Т.М. Старицький; Нац. науковий центр “Інститут аграр. Економіки” УААН. -К., 2008. - 20 с.
 136. Стахурська С.В. Механізм інвестування процесів відтворення основних засобів на підприємствах харчової промисловості: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / С.В. Стахурська; Національний університет харчових технологій. – К., 2006. – 20 с.
 137. Сухоруков А.І. Пріоритети інвестування національного технологічного розвитку / А.І. Сухоруков // Стратегічна панорама. – 2003. – № 1. – С.131-139.
 138. Татаринов В. В. Организационные и финансовые инструменты поддержки инновационного процесса в малом предпринимательстве / В.В. Татаринов // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 6(37). – С. 107-111.
 139. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс . — М.: Экономика, 1989. — 271 с.
 140. Тимофеев В.Н. Основные факторы создания новой техники / В.Н. Тимофеев // Вчені записки: науковий журнал Харківський інститут управління, 2012. – №32. – С. 141-143.
 141. Ткаченко А.М. Сучасні підходи при дослідженні сутності оборотних коштів / А.М. Ткаченко, Г.П. Звір'яко // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 2(33). – С. 46-50.
 142. Толпежніков Р. О. Методика оцінювання виробничого потенціалу підприємства / Р.О. Толпежніков // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 6(37). – С. 102-106.
 143. Трапезников В.А. Управление и научно-технический прогресс. – М.: Наука, 1983. – 224 с.
 144. Українська економіка після виборів: що далі? Аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2007. – 26 с.
 145. Устенко Р. В. Тенденції розвитку національної інноваційної системи в

- Україні / Р.В. Устенко // Проблеми науки: науковий журнал. – 2012. – №2. С. 25-32.
146. Утенкова К.О. Відтворення основних засобів та його фінансове забезпечення в сільському господарстві: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / К.О. Утенкова; Харківський нац. аграрний унів. ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2006. – 20 с.
 147. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. 6-е изд., испр. и доп. / Р.А. Фатхутдинов. - СПб.: Питер, 2008. – 448 с.
 148. Федеральный Закон РФ «Об особенностях правового положения акционерных обществ работников (народных предприятий)». От 15.03.1998 №115-ФЗ // Российская газета. 22.04.1998. №366-218.
 149. Фукс А.С. Амортизаційні відрахування в системі джерел активізації інвестиційної діяльності / А.С. Фукс, І.В. Кулага // Інвестиційна діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання: Тези дон. міжн. НПК. – Чернівці, 1997. – С. 66-67.
 150. Фукс А.Е. Амортизаційна політика та її особливості в перехідній економіці України / А.С. Фукс // Вчені записки: Наук. зб. – Вип. 4. – К: КНЕУ, 2002. – С. 92-98.
 151. Фукс А.Е. Амортизація і оновлення основного капіталу: теорія і практика. - К: Вид-во КДЕУ, 1996. – 160 с.
 152. Христенко Г. М. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності в аграрній сфері / Г.М. Христенко, І.С. Гурська // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 3(34). – С. 64-69.
 153. Чистякова І.А. Економічне стимулювання відтворення основних засобів в амортизаційній політиці житлово-комунальних підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / І.А Чистякова; Харк. нац. академія міс. гос-ва. – Х., 2010. – 20 с.
 154. Чичкало-Кондрацька І. Б. Проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств полтавського регіону / І.Б. Чичкало-Кондрацька // Економіка і

- регіон: науковий вісник Пол.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 4(35). – С. 97-103.
155. Чорновіл О.В. Амортизація, її сутність та методи нарахування на залізничних підприємствах / О.В. Чорновіл, К.Г. // Економіка і регіон: науковий вісник Полт.НТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. – № 3(34). – С. 216-221.
 156. Чухрай Н. І. Діагностування ефективності управління витратами на інноваційні процеси машинобудівних підприємств / Н.І. Чухрай, О.І. Грицай // Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал Київська Національна академія управління, 2013. – № 8(146). – С. 75-80.
 157. Чухрай Н., Патора Р. Інновації та логістика товарів. Монографія – Львів: Видавництво НУ “Львівська політехніка”, 2001. – 264 с.
 158. Швець Н.В. Організаційно-економічний механізм управління відтворенням основних засобів (на прикладі підприємств хімічної промисловості): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Н.В. Швець; Національний гірничий університет. – Д., 2005. – 19 с.
 159. Шевченко Н.О. Ефективність використання основних засобів аграрних підприємств різних організаційно-правових форм: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Н.О. Шевченко; Вінницький національний аграрний університет. – Вінниця, 2010. – 19 с.
 160. Шилова О. Ю. Оцінка економічних наслідків прийняття інвестиційних рішень підприємства / О.Я. Шилова // Маркетинг і менеджмент інновацій: науковий журнал Сум. держ. унів., 2011. – № 4, т. 1. – С. 127-131.
 161. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс . 1982. – 401 с.
 162. Шурда Л.Д. Економіко-експертна оцінка основних засобів підприємств в системі управління їх відтворення: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Л.Д. Шурда; Донецький держ. унів. економіки і торгівлі ім М.Туган Барановського. – Д., 2003. – 18 с.
 163. Янчев А.І. Облік та аналіз відтворення основних засобів: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / А.І. Янчев; Східноукраїнський університет ім. В.Даля. –

Луганськ, 2004. – 18 с.

164. Drucker, Peter F. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. New York: Harper and Row Publishers, 1985.
165. Corporate Venturing 2003 – European Activity: Research Paper. - European Private Equity and Venture Capital Association (EVCA). – 24 p.
166. ESOP Statistics//[Официальный сайт ассоциации The ESOP Association. 2011].URL:http://www.esopassociation.org/media/media_statistic_s.asp.
167. <http://ecouniver.com/1105-kollektivnaya-sobstvennost.html>